

Osobitosti kriminalne karijere kod počinitelja kaznenih djela iz domene gospodarskog kriminaliteta

Marjanović, Dora

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:508259>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-11**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitaciji fakultet

Diplomski rad

Osobitosti kriminalne karijere kod počinitelja kaznenih djela iz domene gospodarskog
kriminaliteta

Dora Marjanović

Zagreb, rujan, 2018.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitaciji fakultet

Diplomski rad

Osobitosti kriminalne karijere kod počinitelja kaznenih djela iz domene gospodarskog
kriminaliteta

Studentica:

Dora Marjanović

Mentor:

doc.dr.sc. Dalibor Doležal

Zagreb, rujan, 2018.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad (***Osobitosti kriminalne karijere kod počinitelja kaznenih djela iz domene gospodarskog kriminaliteta***) i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Dora Marjanović

Mjesto i datum: Zagreb, 11.09.2018.

Osobitosti kriminalne karijere kod počinitelja kaznenih djela iz domene gospodarskog kriminaliteta

Studentica: Dora Marjanović

Mentor: doc.dr.sc. Dalibor Doležal

Program/Modul: Socijalna pedagogija/Odrasli

SAŽETAK

Gospodarski kriminalitet predstavlja aktualni društveni fenomen. Prema dostupnim istraživanjima gospodarski kriminalitet nedovoljno je istražen, te sukladno tome ne postoji jedinstvena definicija koja bi objasnila temeljni koncept tog fenomena. Osim toga, specifičnost gospodarskog kriminaliteta proizlazi iz činjenice kako ono obuhvaća širi spektar kaznenih djela iz različitih zakona, a najčešći delikti zahvaćaju kaznena djela iz zlouporabe ovlasti, prijevare (financijske, imovinske i sl.), krivotvorenja, podmičivanja, štetnog ugovaranja, nesvjesnog postupanja i povrede prava i obveza. Navedeno govori o složenosti i raznovrsnosti fenomena, te mogućim teškoćama prilikom razumijevanja i definiranja istog. Druga problematična stvar tiče se osobitosti gospodarskog kriminaliteta, odnosno njegove prikrivenosti koja uzrokuje značajnu tamnu brojku te onemogućuje otkrivanje kaznenih djela i počinitelja. Za počinjenje ovakvih kaznenih djela smatra se kako je potrebna određena razina obrazovanosti, znanja i sposobnosti te se stoga profil počinitelja kaznenih djela iz domene gospodarskog kriminaliteta razlikuje od klasičnih kriminalnih počinitelja. Cilj istraživanja je na temelju dostupne stručne i znanstvene literature pokušati objasniti fenomen gospodarskog kriminaliteta te utvrditi i prikazati karakteristike i osobitosti počinitelja kaznenih djela iz domene gospodarskog kriminaliteta sa posebnim naglaskom na kriminalnu karijeru. Rezultati i podatci iz ovog istraživanja biti će značajni za kriminološku i penološku praksu u smislu usmjeravanja pažnje na fenomen gospodarskog kriminalitet i razumijevanje počinitelja takvih kaznenih djela. Također, pretpostavlja se da će dobivena saznanja biti korisna i u pogledu tretmana počinitelja kaznenih djela iz domene gospodarskog kriminaliteta, ali i u smislu učinkovitije prevencije samog kriminaliteta.

Ključne riječi: *gospodarski kriminalitet, kaznena djela protiv gospodarstva, kriminalna karijera, počinitelji kaznenih djela*

Peculiarities of criminal career with offenders in the domain of economic crime

Student: Dora Marjanović

Mentor: doc.dr.sc. Dalibor Doležal

Program/Module: Social Pedagogy/Adults

ABSTRACT

Nowadays, economic crime is an actual social phenomenon. According to existing research, economic crime is insufficiently researched and consequently there is no simple definition to explain the basic concept of this phenomenon. In addition, economic crime covers a wider range of criminal acts from various laws which makes economic crime even more specific. Most common offenses include the offenses such are the abuse and power, fraud (financial, material, etc.), forgery, bribery, harmful contract, unconscious actions and violation of rights and obligations. This suggests the complexity and diversity of the phenomenon and possible difficulties in understanding and defining the same. Another problem is the nature of economic crime and ability to conceal them which lead to great dark number of uncovered crimes and offenders. For committing such crimes, it is suggested that the offender has to have a certain level of education, knowledge and skills. This differs profile of criminal offenders in domain of economic crime from the conventional criminal offenders. The main goal of this thesis is to determinate and display, based on available literature, features and characteristics of offenders in the domain of economic crime with an emphasis on the criminal career of such offenders. Results and data from this study will be in great use for criminal and penalty practice in terms of putting the attention on phenomenon economic crime and understanding offenders of such crimes. Also, it is assumed that given results could be useful for treatment of criminal offenders and better prevention of further crimes.

Key words: *economic crime, criminal offenses against the economy, criminal career, criminal offenders*

SADRŽAJ

0. Uvod	2
1. Gospodarski kriminalitet	3
1.1. Pojam i definicija gospodarskog kriminaliteta	4
1.2. Karakteristike gospodarskog kriminaliteta	7
1.3. Zakonski okvir – gospodarski kriminalitet u RH	9
2. Kriminalna karijera	13
2.1. Osobitosti kriminalne karijere	15
2.1.1. <i>Participacija u činjenju kaznenih djela (»prevalance«)</i>	16
2.1.2. <i>Učestalost u činjenju kaznenih djela (»individual offending frequencies«)</i>	17
2.1.3. <i>Težina počinjenih kaznenih djela (»seriousness«)</i>	18
2.1.4. <i>Duljina kriminalne karijere</i>	18
2.1. Obilježja počinitelja kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta	20
3. Kriminalna karijera i počinitelji kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta u RH	22
3.1. Službena statistika i zakonske promjene	22
3.2. Statistička analiza kaznenih djela protiv gospodarstva 2009.-2017.	24
3.2.1. <i>Participacija u činjenju kaznenih djela iz domene gospodarskog kriminaliteta</i>	24
3.2.2. <i>Učestalost u činjenju kaznenih djela iz domene gospodarskog kriminaliteta</i>	25
3.2.3. <i>Težina počinjenih kaznenih djela iz domene gospodarskog kriminaliteta</i>	34
3.2.4. <i>Duljina trajanja kriminalne karijere</i>	38
4. Diskusija	40
5. Zaključak	43
Dodatak 1	45
LITERATURA	49

0. Uvod

Gospodarski kriminalitet predstavlja aktualni društveni fenomen koji se bitno razlikuje od općeg kriminaliteta. Područje gospodarskog kriminaliteta nedovoljno je istraženo stoga je vrlo teško postaviti univerzalnu i jedinstvenu definiciju. Prvi dio rada istražiti će pojmovno određenje gospodarskog kriminaliteta od strane različitih autora i opisati poznate i ključne karakteristike koje se vežu uz gospodarski kriminalitet. Isto tako, biti će pojašnjenje one zakonske promjene koje se smatraju značajnima za domenu gospodarskog kriminaliteta.

Specifičnost gospodarskog kriminaliteta očituje se i u obilježjima počinitelja takvih kaznenih djela koja se isto razlikuju od obilježja počinitelja klasičnog kriminaliteta. Obilježja počinitelja prvenstveno nas zanimaju u kontekstu kriminalne karijere i njezinih temeljnih dimenzija. Drugi dio rada pojasnit će konstrukt kriminalne karijere na temelju dosadašnjih spoznaja i istraživanja. Izložiti će se i neka od općih obilježja počinitelja kaznenih djela iz gospodarskog kriminaliteta, među kojima se često spominju visoki društveni status i ugled.

Posljednji i najvažniji dio rada obuhvatit će analizu službenih statističkih podataka u svezi počinitelja kaznenih djela u RH, za vremensko razdoblje od 2009.-2017. Na temelju dobivenih podataka pokušati će se utvrditi osobitosti kriminalne karijere počinitelja specifičnih gospodarskih kaznenih djela. Dobiveni podatci biti će povezani u završnom poglavlju diskusije sa do sada izloženim teorijama i konceptima o kriminalnoj karijeri i obilježjima počinitelja kaznenih djela.

Ovaj rad biti će od posebnog značaja za kriminološku i penološku praksu u smislu usmjeravanja pažnje na fenomen gospodarskog kriminalitet i razlikovanja počinitelja takvih kaznenih djela od počinitelja kaznenih djela klasičnog ili općeg kriminaliteta.

1. Gospodarski kriminalitet

Prilikom svakog istraživanja važno je pojasniti ključnu terminologiju kako bi što jasnije postavili temelje i smjer samog istraživanja. Prema Orlović, Romac Umljenović i Harambašić (2015:835) »gospodarski kriminalitet sinteza je gospodarstva i kriminaliteta kao relevantnih društvenih činjenica«. U literaturi gospodarstvo zapravo predstavlja sinonim ekonomiji, koja pojednostavljeno rečeno proučava »načine na koji ljudi i društvo nastoje zadovoljiti svoje materijalne potrebe i želje, budući da sredstva koja ima stoje na raspolaganju ne dopuštaju da se ona zadovoljavaju u potpunosti« (Jurković i sur., 1995, prema Orlović i sur., 2015). Drugim riječima, ekonomija ili »gospodarstvo« podrazumijeva načine organiziranog ljudskog djelovanja u različitim područjima koja se tiču dobara (proizvodnja, potrošnja, razmjena), a kojima ljudi nastoje poboljšati kvalitetu života. Prema tome može se reći kako gospodarstvo predstavlja jednu od primarnih ljudskih djelatnosti zbog čega je ujedno važna društveno ekonomska pojava.

Pojam »kriminal« dolazi od latinske riječi »*crimen*« koja u prijevodu znači *zločin; kazneno djelo* (Rječnik kaznenog prava, 2002). Kriminal u užem smislu predstavlja pojedinačni akt kršenja zakona. Ukupnost počinjenih kaznenih djela na određenom području i u određenom razdoblju nazivamo *kriminalitetom* (Singer, Kovčo-Vukadin, Cajner-Mraović, 2002). Iz navedenog proizlazi da »gospodarski kriminalitet« negira legalne gospodarske djelatnosti, što je samo jedno do shvaćanja ovog fenomena (Orlović, 2009).

Važno je istaknuti kako se kriminalitet, pa time i onaj gospodarski, prema nekim kriminolozima promatra kao prirodna pojava u društvu (Singer i sur., 2002). Može se reći kako današnja sveprisutnost i razvijenost različitih oblika kriminaliteta čini kriminalitet masovnom društvenom pojavom. Iz toga proizlazi vrijednost proučavanja i istraživanja njegovih pojavnih oblika, konzekvencija unutar društva te načina suzbijanja i prevencije različitih oblika kriminaliteta. Jedno od mišljenja je kako kriminologija kao empirijska znanost obuhvaća upravo navedeno. (Singer i sur., 2002).

Općenito rečeno, svako zakonodavstvo, pa i kazneno, razlikuje se gotovo u svakoj zemlji. Zbog toga ne čudi činjenica kako su neka kaznena djela različito definirana i klasificirana među zemljama, te sukladno tome imaju različite kaznenopravne sankcije. Kaznena djela u Republici Hrvatskoj propisana su Kaznenim zakonom (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17; u daljnjem tekstu novi KZ). Uobičajeno je da pod utjecajem društveno političkih promjena, kao što je primjerice izmjena vlasti ili pristupanje EU, dolazi do mijenjanja sadržaja i prilagođavanja zakona. Tako je i Kazneni zakon kroz povijest RH

doživio nekoliko izmjena i dopuna, uključujući i kaznena djela iz domene gospodarskog kriminaliteta, što će kasnije biti objašnjeno.

1.1. Pojam i definicija gospodarskog kriminaliteta

Analizirajući dostupnu znanstvenu i stručnu literaturu na temu gospodarskog kriminaliteta, vidljivo je kako za sada ne postoji univerzalna i jedinstvena definicija termina »gospodarski kriminalitet« što svakom novom istraživanju predstavlja terminološki i normativni izazov (Kovčo Vukadin, 2007, Orlović, 2009; Orlović, Romac Umljenović, Harambašić, 2015; vidjeti i Singer i sur.,2002). Prema Orloviću (2013) gospodarski kriminalitet okarakteriziran je kao negativna društvena pojava prisutna u svakom društvu što ga čini globalnim i univerzalnim fenomenom. Polazeći od pozicije iz koje gospodarski kriminalitet čini sastavni dio društvene kriminalne stvarnosti može se reći kako je isti stalna prijetnja stabilnosti i sigurnosti na globalnoj razini. Malobrojna istraživanja u teoriji i praksi (prema Kovčo-Vukadin, 2007; Orlović, 2013) ukazuju na važnost i potrebu za proučavanjem ove pojave kroz sveobuhvatan i cjeloviti pristup koji će uključivati dosadašnje spoznaje i znanja te pokušati dati jasniju sliku svega što podrazumijeva gospodarski kriminalitet.

Na temelju prethodno izloženih pojmova gospodarstva i kriminaliteta može se utvrditi kako fenomen gospodarskog kriminaliteta »pripada ekonomiji, iz nje proizlazi te je s njome usko povezan« (Orlović, 2015:835). Prema rječniku kaznenog prava (Horvatić, 2002:96) definirani su slijedeći pojmovi: »gospodarski kriminal«, »gospodarska kaznena djela« te »kaznena djela u gospodarskom poslovanju«. Pojam »gospodarskog kriminala« označava ukupni broj prijavljenih i prema pravomoćnim presudama počinjenih kaznenih djela u gospodarskom poslovanju, na određenom prostoru i u određeno vrijeme, a ponekad i za samo jedno kazneno djelo s tim značajkama. »Kaznena djela u gospodarskom poslovanju« definiraju kaznena djela počinjena u gospodarskom poslovanju ili u vezi s gospodarskim poslovanjem. »Gospodarska kaznena djela« uobičajena su istoznačnica za prethodni pojam kaznenih djela u gospodarskom poslovanju. Što se tiče vrsta gospodarskih kaznenih djela, ista su sabrana unutar Kaznenog zakona RH pod glavom XXIV. – *Kaznena djela protiv gospodarstva* koja sadržava dvadeset kaznenih djela. Neka od kaznenih djela su: *zlouporaba povjerenja u gospodarskom poslovanju, prijevara u gospodarskom poslovanju, primanje i davanje mita u gospodarskom poslovanju, utaja poreza ili carine, zlouporaba povlaštenih informacija te pranje novca*. Ipak, navedeno ne znači da su ovdje obuhvaćena sva kaznena djela iz domene gospodarstva o čemu će riječ biti nešto kasnije.

Kako se radi o složenom, raznovrsnom i opsežnom fenomenu, gospodarski kriminalitet može se promatrati sa više različitih aspekata kao što su kaznenopravni, kriminalistički, kriminološki i ekonomski aspekt (Orlović, 2013). Svaki od navedenog u suštini je relevantan, ali ne pozicionira gospodarski kriminalitet na zadovoljavajuću razinu prepoznatljivog objekta istraživanja. U kriminološkom aspektu gospodarski kriminalitet označava svako ponašanje koje je u suprotnosti sa moralnom, pravnom i ekonomskom odgovornošću unutar gospodarskog poslovanja te s jedne strane, ometa obavljanje djelatnosti vezanih uz gospodarstvo, a s druge strane nanosi ili može nanijeti štetu subjektima povezanim unutar tog poslovanja (Joldžić, 1986, prema Singer i sur, 2002). Prema Orlović i Pajčić (2007) gospodarski kriminalitet može se promatrati kroz restriktivan i ekstenzivan pristup. Restriktivan pristup blizak je definiciji kaznenih djela u gospodarskom poslovanju, a podrazumijeva ukupnost kažnjivih radnji počinjenih na razini upravljanja, izvršavanja ili nadziranja u gospodarskoj djelatnosti unutar nekog gospodarskog subjekta. Ekstenzivan pristup je nešto širi te promatra gospodarski kriminalitet kao ukupnost kažnjivih radnji počinjenih i u izvangospodarskim subjektima vezanim za upravljanjem i raspolaganjem imovinom, odnosno ekonomsko pravnim poslovima unutar poslovanja (Orlović, Pajčić, 2007).

Kao složeni oblici gospodarskog kriminaliteta u literaturi se često spominju »organizirani kriminalitet« i »kriminalitet bijelog ovratnika«. Prema Singeru (2002:642) organizirani kriminalitet ozbiljan je i složen fenomen koji označava »kriminalno udruženje koje strukturirano djeluje izvan kontrole javnosti i vlade«, a čije je djelovanje zakonski kažnjivo. Kriminalno udruženje ili organiziranu kriminalnu grupu čine tri ili više osoba koje tijekom određenog razdoblja djeluju strukturirano i složeno s ciljem počinjenja jednog ili više teških kaznenih djela u svrhu izravnog ili neizravnog stjecanja financijske ili druge materijalne koristi (Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminala, 2000.). Upravo kaznena djela unutar gospodarskog kriminaliteta obično zahtijevaju umrežavanje više poslovnih subjekata radi ostvarivanja nezakonite koristi u gospodarskom poslovanju zbog čega takav oblik kriminalnog djelovanja predstavlja složeni i strukturirani oblik kriminaliteta kao što je organizirani kriminalitet.

Strana i domaća znanstvena i stručna literatura sadrži široki korpus termina koji uključuju ili se dotiču gospodarskog kriminaliteta i kaznenih djela vezanih uz gospodarsko poslovanje. Pored spomenutog »kriminaliteta bijelog ovratnika« (*»white – collar crime«*), govori se i o »ekonomskom kriminalitetu« (*»economic crime«*), »kriminalitetu u okviru zanimanja« (*»occupational crime«*), »korporacijskom kriminalitetu« (*»corporate crime«*) i

»poslovnom kriminalitetu« (»business crime«).

Uvod u definiranje pojma »white – collar crime« (»kriminalitet bijelog ovratnika«) povezano je sa američkim sociologom Edwin H. Sutherlandom. Koncept kriminaliteta bijelog ovratnika, Sutherland je predstavio na skupu američkih sociologa 1939. te objavio u istoimenoj studiji (1949.). Prema Sutherlandu kriminalitet bijelih ovratnika podrazumijeva kriminal počinjen u višim slojevima društva od strane pojedinaca visokog i uglednog društvenog statusa (Friedrichs, 2007). Prema Friedrichsu (2007) glavno obilježje navedene vrste kriminaliteta je povreda dobivenog povjerenja (eng. »trust«) od strane pojedinca, a u vezi s njihovim zanimanjem. Sutherlandova definicija kriminaliteta bijelih ovratnika predstavlja značajni iskorak u tadašnjoj kriminološkoj praksi i distinkciji između takozvanog »uličnog kriminala« i »kriminala moćnih« (Wong, 2005). Većina kaznenih delikata do tada je promatrana kao kriminalitet nižih društvenih slojeva, dok je kriminalitet u višim slojevima društva zanemarivan. Prema Sutherlandu kriminalitet bijelog ovratnika pojavljuje se u slijedećim oblicima: *pogrešno predstavljanje finansijskih izvješća korporacije, manipulacija na burzi, komercijalno podmićivanje, podmićivanje javnih dužnosnika (izravno ili neizravno) kako bi se osigurali povoljniji ugovori i zakonodavstvo, lažno predstavljanje u oglasima i prodaji, pronevjera, porezna prijevarena, zloupotreba sredstava u stečajnim postupcima* i dr. (Wong, 2005). Prema kriminološkom rječniku McLaughlina i Mucia (2003) definicija pojma »white – collar crime« bliska je Sutherlandovom shvaćanju gdje takva vrsta kriminaliteta uključuje »heterogenu skupinu delikata počinjenih od strane osoba relativno visokog statusa ili koje uživaju relativno visoki stupanj povjerenja koji proizlazi iz njihova zaposlenja« (McLaughlin, Mucic, 2003:3019; prema Kovčo, Vukadin, 2007). Kao najčešći delikti spominju se *prijevarena, pronevjera, računovodstveni delikti, krađe* u kojima su organizacije, njihovi korisnici ili druge organizacije žrtve. U istoimenom rječniku definiran je i pojam »corporate crime« (korporacijski kriminalitet). Korporacijski kriminalitet podrazumijeva ponašanja i propuste koji su nelegalni i kažnjivi prema zakonu, a proizlaze iz svjesnog donošenja odluka koje su u suprotnosti sa normativnim, kulturnim ili operativnim normama organizacije (Kovčo Vukadin, 2007).

1.2. Karakteristike gospodarskog kriminaliteta

Gospodarski kriminalitet složen je, raznovrstan i specifičan fenomen koji se bitno razlikuje od klasičnog ili općeg kriminaliteta (Orlović 2009, 2013). Prema Singeru i sur.(2002) radi se o kompleksnoj pojavi koja je sastavni dio svakog društvenog realiteta. Neke

od karakteristika mogu se razaznati već prilikom pokušaja definiranja fenomena gospodarskog kriminaliteta, a sveobuhvatan prikaz karakteristika vidljiv je u slijedećoj tablici:

Tablica 1 Karakteristike gospodarskog kriminaliteta

Kriterij	Karakteristike
Sadržaj	<i>prikrivenost, kompleksnost, psihosocijalna indiferentnost</i>
Forma	<i>masovnost, disperziranost, nedefiniranost</i>
Izvršenje	<i>organiziranost, elitizam, recidivizam, profesionalizam, stručnost, proaktivnost, financijska situiranost počinitelja</i>
Štetnost	<i>socio-ekonomska opasnost, apstraktnost oštećenika</i>
Suzbijanje	<i>naknadna detekcija, složenost, dugotrajnost, brzina reakcije</i>

Izvor: Orlović, A. (2013.) Gospodarski kriminalitet u Republici Hrvatskoj, str.228

Prema Orloviću (2013.) karakteristike gospodarskog kriminaliteta promatraju se u odnosu na slijedeće kriterije: *sadržaj, forma, izvršenje, štetnost i suzbijanje*.

Temeljna karakteristika gospodarskog kriminaliteta je *prikrivenost*, što znači da veliki broj kaznenih djela ostaje neotkriven te službenim organima nepoznat. Zbog toga i veliki broj počinitelja ostaje nepoznat, dok je s druge strane poznatim počiniteljima (osobe prijavljene policiji na temelju određenih sumnji) teško dokazati krivnju upravo zbog prikrivenosti određenog kaznenog djela. Druge dvije bitne karakteristike, prema istom autoru (2013) su *kompleksnost* i *indiferentnost* (psiho-socijalna). Kompleksnost gospodarskog kriminaliteta prvenstveno leži u širini njegove domene koja uz gospodarstvo pokriva i izvangospodarske djelatnosti. Opsežnost pravne regulative i normiranje različitih segmenata poslovanja unutar i izvan gospodarstva čine procesuiranje kaznenih djela dugotrajnijim i zahtjevnijim. Osim toga, materijalne dokaze teško je prikupiti i rastumačiti što ostavlja dosta prostora za osporavanje kaznenog djela koje se stavlja na teret.

Na društvenoj i pojedinačnoj razini vidljiva je psiho-socijalna indiferentnost prema gospodarskom kriminalitetu i njegovim počiniteljima (Orlović, 2013). Konkretnije rečeno, stupanj gospodarske (ne)razvijenosti i korupcija među vladajućim aparatima širi nepovjerenje i nedostatak osjećaja odgovornosti građana prema državi. Kako se gospodarski kriminalitet često veže uz političke elite i osobe visokog društvenog utjecaja, pojedinac se čini nemoćnim i skeptičnim u borbi protiv takve vrste kriminala. Sve to utječe na svijest društva i ravnodušnost građana pa i javnosti, prema gospodarskim kaznenim djelima, posebice onima u kojima je oštećena država. Posljedice gospodarskog kriminaliteta koje u većini slučajeva

ugrožavaju financijski integritet oštećenog, često su teže uočljive ili čak zanemarene od strane društva, u odnosu na posljedice drugih kaznenih djela.

Slijedeće karakteristike odnose se na formu gospodarskog kriminaliteta. Udio gospodarskog kriminaliteta u ukupnom kriminalitetu kreće se iz između 8-9%, dok je udio prijavljenih počinitelja kaznenih djela oko 10% (prema Orlović, 2013). Radi se relativno visokom udjelu, odnosno brojnosti kaznenih djela i počinitelja, a ukoliko tome pridodamo i postojanje tamne brojke onda je neupitno da se radi o masovnoj i sveprisutnoj pojavi. Problemu nedefiniranosti pojma gospodarskog kriminaliteta pogoduje raširenost pojave u svim područjima života zbog čega se ova pojava mijenja i prilagođava zajedno sa ostalim društvenim i ekonomskim promjenama.

Poznato je kako kaznena djela mogu biti izvršena pojedinačno, grupno ili organizirano. Za gospodarski kriminalitet karakteristično je povezivanje i umrežavanje više subjekata i stvaranje organizirane strukture za planiranje i izvršavanje različitih kriminalnih aktivnosti (Orlović, 2013). Kao složeni oblici gospodarskog kriminaliteta navode se već spomenuti organizirani kriminalitet i kriminalitet »bijelog ovratnika«. Organiziranosti i visoka strukturiranost prilikom činjenja kaznenih djela uz visoki društveni status te ugledan i moćan utjecaj počinitelja govori o elitizmu kriminalnih skupina gospodarskog kriminaliteta.

Prema Orloviću (2013) za gospodarski kriminalitet značajna je i stopa recidivizma (kriminalnog povrata). Recidivizam, u anglosaksonskoj literaturi još poznat pod pojmom kriminalitet nakon otpusta (izvorno »postrelease criminality«), podrazumijeva postojanje ranije osuđivanosti zbog nekog kaznenog djela (Singer i sur, 2002). Udio recidivista kod počinitelja kaznenih djela iz domene gospodarstva kreće se oko 10% što je vrlo značajan postotak u odnosu na 17% recidivizma u ukupnom kriminalitetu (Orlović, 2013:233).

Određeni dio počinitelja ima tendenciju činjenja jednostavnijih kaznenih djela do činjenja složenijih kaznenih djela što nazivamo profesionalizmom. U kontekstu gospodarskog kriminaliteta profesionalizam omogućuje počinitelju paralelno obavljanje kriminalne aktivnosti i određene gospodarske djelatnosti, legalne ili fiktivne. Proaktivnost »gospodarskog kriminalca« povezana je sa prethodnim obilježjima statusa, utjecaja i obnašanja visokih funkcija pa nije začuđujuće što takav pojedinac posjeduje potrebna znanja i vještine za određene djelatnosti te teži stalnom razvoju i unaprijeđenu. Isto tako, financijska situiranost takvog pojedinca obično je vrlo dobra ili izvrsna što u slučaju kaznenog progona osigurava značajnu prednost prilikom procesa suđenja. Sve navedeno govori o utjecaju gospodarskog kriminaliteta i njegovoj opasnosti za društveno ekonomski poredak u kojemu uzrokuje neravnotežu i štetnost. Apstraktnost oštećenika u gospodarskom kriminalitetu

znači kako je postupak utvrđivanja oštećenog otežan zbog prirode kaznena djela. Obično se ova vrsta kriminaliteta naknadno detektira, a vješto prikriivanje kriminalne aktivnosti znači i otežano otkrivanje dokaznog materijala za pokretanje postupka. Spomenuta kompleksnost sadržaja gospodarskog kriminaliteta i dugotrajnost kaznenog postupanja zahtijevanju puno bolje mehanizme detekcije kriminalnih aktivnosti te kreiranje učinkovitije preventivne politike.

1.3. Zakonski okvir – gospodarski kriminalitet u RH

Već naglašeno nepostojanje adekvatne i sveobuhvatne definicije gospodarskog kriminaliteta jasno otežava detekciju kaznenih djela koja ulaze u domenu gospodarskog kriminaliteta (Orlović, 2013). Gospodarska kaznena djela obuhvaćaju ona kaznena djela koja su počinjena u gospodarskom poslovanju ili u vezi s istim. Novosel i Rogić-Hadžalić (2008, prema Orlović 2013) nadalje objašnjavaju kako u gospodarska kaznena djela ulaze ona kaznena djela počinjena od strane odgovorne osobe u pravnoj osobi koja se bavi gospodarskim poslovanjem te ona kaznena djela počinjena od strane osoba, izvan pravnih osoba gospodarskog poslovanja, ali koja posjeduju potrebna znanja i vještine za izvršenje kriminalne aktivnosti na štetu gospodarskog subjekta i poslovanja. Radi poteškoća prilikom definiranja i utvrđivanja objekta gospodarskog kriminaliteta na europskoj razini sačinjen je Popis gospodarskih kaznenih djela¹ koje je 1981. donijelo Vijeće Europe. Promjene zakona RH prate društveno političke trendove i sustavne promjene pa je tako i kazneno zakonodavstvo doživjelo nekoliko preinaka koje se između ostalog dotiču i gospodarskih kaznenih djela. Istaknuti ćemo najvažnije. Tijekom razdoblja od 1977. i 1997. na snazi bila paralelno dva zakona:

- Krivični zakon SFRJ (federacijski)

- Krivično zakon SRH (hrvatski)

¹ Gospodarska kaznena djela obuhvaćena navedenom listom su: 1.kartelna kaznena djela; 2.prijevarne prakse i zlouporaba gospodarske situacije od strane multinacionalnih kompanija; 3.prijevarno pribavljanje ili zlouporaba potpora – državnih ili međunarodnih org.; 4.računali kriminal; 5.lažne tvrtke; 6.lažiranje tvrtkinih bilanci i knjigovodstveni delikti; 7.prijevara u pogledu gospodarske situacije i korporativnog kapitala poduzeća; 8.kršenje standarda sigurnosti i zdravlja zaposlenika od strane tvrtke; 9.prijavara na štetu vjerovnika; 10.prijavare potrošača; 11.nelojalna konkurencija; 12.fiskalni delikti i izbjegavanje socijalnih davanja od strane poduzeća; 13.carinska djela; 14.delikti u vezi novca i deviznih propisa; 15.delikti na burzi i u bankarstvu; 16.delikti protiv okoliša (Orlović, 2013:246)

Navedena oba zakona obuhvaćala su gospodarska kaznena djela u posebnim glavama zakona (*Krivična djela protiv gospodarstva* i *Krivična djela protiv gospodarstva i jedinstva hrvatskog tržišta*). Nakon toga donesen je jedinstveni Kazneni zakon (NN 110/1997) u kojem gospodarska kaznena dijela nisu imala zasebnu glavu (u daljnjem tekstu stari KZ). Novim KZ (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17) gospodarska kaznena djela ponovno su sabrana unutar glave XXIV. pod nazivom *Kaznena djela protiv gospodarstva*.

Tablica 2 Kaznena djela gospodarskog kriminaliteta prema starom KZ (NN 110/1997)

Glava	Naziv	Članak i kazneno djelo
XI	KD protiv slobode i prava čovjeka i građanina	114. Povreda prava na rad i drugih prava iz rada 115. Povreda prava na zdravstvenu i invalidsku zaštitu
XVII	KD protiv imovine	223. Povreda tajnosti, cjelovitosti i dostupnosti računalnih podataka, programa ili sustava 223.a Računalno krivotvorenje 224. Prijevvara 224.a Računalna prijevvara 224.b Posebni slučajevi prijevvare na štetu financijskih interesa EU 225. Zloupuraba osiguranja 226. Zloupuraba čeka i kreditne kartice 227. Zloupuraba povjerenja 228. Povreda tuđih prava 229. Povreda prava autora ili umjetnika izvođača 230. Nedoovoljena uporaba autorskog djela ili izvedbe umjetnika izvođača 231. Povreda prava proizvođitelja zvučne ili slikovne snimke i prava u vezi s radiodifuzijskim emisijama 232. Povreda prava iz prijavljenog ili zaštićenog izuma 233. Lihvarski ugovor 236. Prikrivanje
XVIII	KD protiv zdravlja ljudi	247. Proizvođnja i stavljanje u promet škodljivih živežnih namirnica 248. Nesavjesni pregled mesa za prehranu
XIX	KD protiv okoliša	252.a Protupravna gradnja 258. Protuzakoniti lov 259. Protuzakoniti ribolov 262. Pustošenje šuma 261.a Protupravna eksploatacija rudnog blaga
XXI	KD protiv sigurnosti platnog prometa i poslovanja	274. Krivotvorenje novca 275. Krivotvorenje vrijednosnih papira 276. Krivotvorenje znakova za vrijednost 278. Krivotvorenje znakova za obilježavanje robe, mjera i utega 279. Pranje novca 280. Povreda ravnopravnosti u obavljanju gospodarske

		<p><i>djelatnosti</i></p> <p>281. <i>Pogodovanje vjerovnika</i></p> <p>282. <i>Zlouporaba stečaja</i></p> <p>283. <i>Zlouporaba u postupku stečaja</i></p> <p>284. <i>Obmanjivanje kupaca</i></p> <p>285. <i>Povreda prava industrijskog vlasništva i neovlaštena uporaba tuđe tvrtke</i></p> <p>286. <i>Utaja poreza i drugih davanja</i></p> <p>287. <i>Povreda obveze vođenja trgovačkih i poslovnih knjiga</i></p> <p>288. <i>Stvaranje monopolističkog položaja na tržištu</i></p> <p>289. <i>Nelojalna konkurencija u vanjskotrgovinskom poslovanju</i></p> <p>290. <i>Nedozvoljena trgovina zlatom</i></p> <p>291. <i>Nesavjesno gospodarsko poslovanje</i></p> <p>292. <i>Zlouporaba ovlasti u gospodarskom poslovanju</i></p> <p>292.a <i>Zlouporaba ovlasti u svezi sredstava EU</i></p> <p>293. <i>Prijevarena u gospodarskom poslovanju</i></p> <p>294. <i>Sklapanje štetnog ugovora</i></p> <p>294.a <i>Primanje mita u gospodarskom poslovanju</i></p> <p>294.b <i>Davanje mita u gospodarskom poslovanju</i></p> <p>295. <i>Izdavanje i neovlašteno pribavljanje poslovne tajne</i></p> <p>296. <i>Nedozvoljena proizvodnja</i></p> <p>297. <i>Nedozvoljena trgovina</i></p> <p>298. <i>Izbjegavanje carinskog nadzora</i></p>
XXIII	KD protiv vjerodostojnost i isprava	<p>311. <i>Krivotvorenje isprave</i></p> <p>312. <i>Krivotvorenje službene isprave</i></p> <p>313. <i>Posebni slučajevi krivotvorenja isprava</i></p> <p>315. <i>Ovjerovljivanje neistinitog sadržaja</i></p> <p>316. <i>Izdavanje i uporaba neistinite liječničke ili veterinarske svjedodžbe</i></p>
XXV	KD protiv službene dužnosti	<p>337. <i>Zlouporaba položaja i ovlasti</i></p> <p>338. <i>Zlouporaba obavljanja dužnosti državne vlasti</i></p> <p>339. <i>Nesavjestan rad u službi</i></p> <p>343. <i>Protuzakonito posredovanje</i></p> <p>344. <i>Prijevarena u službi</i></p> <p>345. <i>Pronevjera</i></p> <p>346. <i>Neovlaštena uporaba</i></p> <p>347. <i>Primanje mita</i></p> <p>348. <i>Davanje mita</i></p> <p>350. <i>Protuzakonita naplata i isplata</i></p> <p>351. <i>Odavanje službene tajne</i></p>

Izvor: Orlović, A. (2013.) *Gospodarski kriminalitet u Republici Hrvatskoj*, str.247-254

Tablica 3 Kaznena djela protiv gospodarstva prema novom KZ (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17)

	Naziv kaznenog djela	Članak
1	Zloupotrebavanje povjerenja u gospodarskom poslovanju	246.
2	Prijevarena u gospodarskom poslovanju	247.
3	Povreda obveze vođenja trgovačkih i poslovnih knjiga	248.
4	Prouzročavanje stečaja	249.
5	Pogodovanje vjerovnika	250.
6	Primanje i davanje mita u postupku stečaja	251.
7	Primanje mita u gospodarskom poslovanju	252.
8	Davanje mita u gospodarskom poslovanju	253.
9	Zloupotrebavanje u postupku javne nabave	254.
10	Zavaravajuće oglašavanje	255.
11	Utaja poreza ili carine	256.
12	Izbjegavanje carinskog nadzora	257.
13	Subvencijska prijevarena	258.
14	Zloupotrebavanje povlaštenih informacija	259.
15	Zloupotrebavanje tržišta kapitala	260.
16	Neovlaštena uporaba tuđe tvrtke	261.
17	Odavanje i neovlašteno pribavljanje poslovne tajne	262.
18	Nedozvoljena proizvodnja	263.
19	Nedozvoljena trgovina	264.
20	Pranje novca	265.

Izvor: Izvor: Orlović, A. (2013.) Gospodarski kriminalitet u Republici Hrvatskoj, str.256

Na temelju usporedbe starog i novog KZ vidljiva je intencija da se predmetna kaznena djela, u ovom slučaju *protiv gospodarstva* objedine u jednoj glavi KZ-a. S jedne strane takva odluka je logična jer homogenizira kaznena djela i daje im na važnosti, dok je s druge strane potencijalno neodrživa s obzirom na poteškoće prilikom pojmovnog određenja i definiranja sadržaja gospodarskog kriminaliteta (Orlović, Romac-Umljenović, Harambašić, 2015).

Isto tako, naziv *Kaznena djela protiv gospodarstva* implicira kako su ovdje sadržana sva gospodarska kaznena djela. Međutim, preostala kaznena djela vezana uz gospodarstvo razvrstana su u još devet glava: *Glava XII. Kaznena djela protiv radnih odnosa i socijalnog osiguranja; Glava XIX. Kaznena djela protiv zdravlja ljudi; Glava XX. Kaznena djela protiv okoliša; Glava XXIII. Kaznena djela protiv imovine; Glava XXV. Kaznena djela protiv računalnih sustava, programa i podataka; Glava XXVI. Kaznena djela krivotvorenja; Glava XXVII. Kaznena djela protiv intelektualnog vlasništva; Glava XXVIII. Kaznena djela protiv službene dužnosti; Glava XXXI. Kaznena djela protiv biračkog prava;* stoga aktualni kazneni zakon ukupno sadržava šezdeset i tri gospodarska kaznena djela (prema Orlović i sur., 2015.)

2. Kriminalna karijera

Konstrukt »kriminalne karijere« (orig. »criminal career«) u suštini je temeljen na istraživanjima kriminalne povijesti i predviđanju recidivizma (Mallillin, 2006). Recidivizam ili kriminalni povrat definira se kao ranija osuđivanost zbog nekog kaznenog djela (prema Singer i sur, 2012). Može se zaključiti kako je recidivist (kriminalni povratnik) osoba koja nastavlja sa kriminalnim aktivnostima nakon što je već jednom bila osuđena za neko kazneno djelo. Prema Mallillin (2006) različiti instrumenti za procjenu rizika od recidivizma procjenjuju nečiju kriminalnu povijest kroz mjerenje učestalosti kaznenih djela ili metodom skaliranja kaznenih djela. Ista autorica naglašava kako takav način procjene krije nedostatak jer zanemaruju neke od važnih aspekata počinitelja.

Dosadašnje spoznaje na području kriminologije pokazuju kako postoji određena grupa pojedinaca unutar opće populacije koja čini kaznena djela u duljem vremenskom razdoblju, a kod kojih se takva kaznena djela često mogu klasificirati kao ozbiljna ili teška kaznena djela (Doležal, 2009). Iz do sada navedenog jasno je kako pojedinac i njegovo ponašanje predstavljaju objekt kriminoloških istraživanja, te da bavljenje pojedincem donosi vrijedne spoznaje ne samo u sprječavanju budućeg kriminalnog ponašanja već i u razumijevanju razloga zbog kojeg pojedinac čini kaznena djela.

Termin »karijera« u kriminološkom kontekstu prvi se puta spominje u radovima Clifford R. Shawa koji 1930. i 1931. objavljuje *The Jack-Roller* i *The Natural History of a Delinquent Career* (prema Kyvsgaard, 2004). Koristeći pojam »karijera« Shaw opisuje kriminalnu povijest pojedinca, odnosno aktivnosti i razvojne procese promatrane unutar kriminalnih pothvata pojedinaca (case study). Nedugo nakon toga pojavljuje se i kvantitativni koncept »karijere« u kriminološkim studijama Sheldona i Eleanor Glueck (1930., 1937., 1943.) koji su istraživali institucionalizirane mlade počinitelje kaznenih djela.

Značajniju studiju proveli su Wolfgang, Son i Selling (1972) gdje je su na uzorku od 10.000 mladih muškaraca opće populacije došli do zaključka kako relativno mali postotak (6,27%) čini najveći dio kriminaliteta u cijeloj skupini. Ovaj postotak označuje stupanj participacije ili prevalencije pojedinca koji je »ušao« u kriminalnu karijeru određene duljine i tijekom koje čini kaznena djela čija je učestalost varirajuća (Mallillin, 2006).

U kasnijoj anglosaksonskoj literaturi (Gottfredson i Hirschi, 1986, prema Mallillin, 2006) pojavljuju se nazivi *persistent offenders*, *chronic offenders*, *habitual offenders*, *high-*

rate offenders i *career criminals*, čije proučavanje postaje sastavni dio teorija i istraživanja kriminaliteta.

Opširnije bavljenje konceptom kriminalne karijere započelo je 80-tih godina u SAD-u, kvantitativnom longitudinalnom analizom individualne kriminalne učestalosti Blumsteina i Cohena (1979, prema Kyvsgaard, 2004), što ujedno predstavlja početak moderne ere istraživanja kriminalne karijere. Zaključak studije Blumsteina i Cohena (1979) govori o nedostatku saznanja o individualnoj kriminalnoj učestalosti činjena kaznenih djela kao i promjenama kriminalne učestalosti zavisnim o dobi pojedinca.

Nadalje, Blumstein, Cohen i Hsieh (1982) smatraju kako sveobuhvatne statistike počinjenih kaznenih djela u općoj populaciji, nisu dovoljne za detaljnije opisivanje prirode kaznenih djela u odnosu na onoga koji sudjeluje u kriminalnoj aktivnosti. Tako primjerice, prevalencija dobivena na temelju općih statističkih podataka ne govori ništa o intenzitetu ili trajanju nečije kriminalne uključenosti. Dakle, uz opće statistike kaznenih djela važno je uvrstiti i analizu ostalih bitnih čimbenika i područja vezanih uz kriminalnu aktivnost pojedinca. Jedno od takvih područja je zasigurno konstrukt kriminalne karijere koji je usmjeren na ponašanje pojedinca, a ne samo na njegova kaznena djela.

Kriminalna karijera, najjednostavnije rečeno, opisuje početak, trajanje i kraj kriminalne aktivnosti počinitelja (Blumstein i sur.,1982; Farrington, 1992). U domaćoj literaturi kriminalna karijera najčešće opisuje kriminalnu prošlost pojedinca, odnosno vrstu i broj počinjenih kaznenih djela (Doležal, 2009.). Sam pojam karijere ima dvojako značenje. Prema Farringtonu (1992) karijera s jedne strane podrazumijeva *smjer ili napredovanje kroz život*. S druge strane, karijera se definira kao *način kojim pojedinac zarađuje za život*. U kontekstu »kriminalne karijere« riječ je o prvom značenju. Kriminalna karijera opisuje niz kaznenih djela tijekom života pojedinca, ali ne sugerira da pojedinac jedino kriminalnim aktivnostima zarađuje za život, u smislu da živi isključivo od kriminala (Blumstein i sur.,1982; Farrington, 1992).

Prema Doležal (2009) osim termina kriminalne karijere, u kriminološka literatura raspoznaje i koncept »*career criminal*« (»karijerni kriminalac«). Ključna razlika između ova dva koncepta krije se iza ranije spomenutog definiranja pojma karijere. Karijerni kriminalac je osoba koja tijekom duljeg vremenskog razdoblja čini teška kaznena djela, a prema Mallillin (2006) takvi se počinitelji opisuju i kao višestruki, kronični, habitualni i profesionalni počinitelji kaznenih djela. U američkom rječniku prava definiran je pojam karijernog kriminalca kao »habitualnog ili višestrukog kriminalnog povratnika s dvije ili više prethodnih osuda za nasilna djela ili djela povezana s drogom, a kojemu su izrečene

kazne zatvora u maksimalnom trajanju za počinjena kaznena djela« (Mallilin, 2006:5).

Pojmovno rečeno »kriminalna karijera« podrazumijeva »longitudinalni slijed kaznenih djela koja čini pojedinac sa već prepoznatljivim slijedom počinjenih kaznenih djela u nekom vremenskom periodu« (Blumstein,Cohen, Hsieh,1982; Blumstein i sur, 1986; Farrington, 1992; Piquero,Farrington, Blumstein, 2003; Mallillin 2006;). Prema Blumsteinu i sur.(1982) različiti aspekti kriminalne aktivnosti konceptualizirani su pod pojmom kriminalne karijere koja obuhvaća period od ili prije počinjenja prvog kaznenog djela do trenutka počinjenja zadnjeg kaznenog djela. U periodu između prvog i zadnjeg kaznenog djela počinitelja karakterizira kontinuirana sklonost činjenju kaznenih djela pri čemu je moguća akumulacija broja uhićenja, osuda ili pak zatvaranja (Blumstein i sur., 1982).

Zaključujemo kako koncept kriminalne karijere karakteriziraju već spomenuta tri obilježja: *početak* (orig. »onset« ili »initiation«), *trajanje* (orig. »duration«) i *kraj* (orig. »dropout« ili »termination«) (Blumstein i sur., 1982; Farrington, 1992). Bitno je naglasiti kako kriminalna karijera ne definira unutarnje i vanjske čimbenike koji utječu na navedena obilježja, već služi kao način strukturiranja i organiziranja znanja o utjecaju ključnih čimbenika na činjenje kaznenih djela u svrhu jednostavnijeg promatranja i statističkog mjerenja (Doležal 2009., prema Blumstein, Cohen, Farrington, 1988).

2.1. Osobitosti kriminalne karijere

Analiza kriminalne karijere većinom obuhvaća kvantitativno prikupljanje podataka putem službenih statistika ili samoiskaza počinitelja kaznenih djela. Prikupljaju se podaci o učestalosti činjenja kaznenih djela te vrsti, broju i težini kaznenih djela s obzirom na vremensko razdoblje unutar kojeg su počinjena kaznena djela (Doležal, 2009).

Uključenost u kriminalnu aktivnost uglavnom je ograničena na određenu skupinu populacije, odnosno populaciju koji postaju počinitelji kaznenih djela (eng.»offenders«). Prema Blumsteinu i sur. (1986) takvu skupinu populacije čine aktivni počinitelji kaznenih djela koji su u promatranom razdoblju izvršili barem jedno kazneno djelo za koje su osuđeni. Isto tako, dinamika ovakve skupine promjenjiva je s obzirom na početak i kraj kriminalne karijere pojedinaca u promatranom razdoblju. Farrington (1992) navodi kako je jedna od ključnih razlika pristupa istraživanja kriminalne karijere je ona između participacije (eng. »prevalence«) i učestalosti (eng. »frequency«). Prema Doležal (2009) radi se o dvije komponente prilikom kojih se prva odnosi na postotak populacije koji čini kaznena djela u odnosu na dio populacije koji ne čini kaznena djela, a druga se odnosi na opseg počinjenih

kaznenih djela. Primjerice, krivulja dobne granice počinitelja pokazuje kako ukupna stopa kaznenih djela svoj vrhunac doživljava u adolescentskoj dobi, nakon čega počinje opadati (Farrington, 1992). Ovdje se postavlja jedno od važnijih pitanja koje se odnosi na obilježja nečije kriminalne karijere, znači li navedeni rast vrhunac u participaciji kaznenih djela ili učestalosti činjenja kaznenih djela, ili pak oboje? Izložene dvije komponente čine temelje dimenzijama kriminalne karijere kroz koje istraživači promatraju kriminalnu aktivnost počinitelja, odnosno individualnu kriminalnu karijeru. Radi se o slijedećim dimenzijama (Kyvsgaard, 2003; Piquero i sur., 2007):

1. *participacija u činjenju kaznenih djela;*

2. *učestalost činjena kaznenih djela*

3. *težina počinjenih kaznenih djela i*

4. *duljina kriminalne karijere,*

koje će radi lakšeg praćenja u nastavku ukratko biti pojašnjenje. Spoznaje o osobitostima kriminalne karijere posebno su važne za kreiranje ciljanih intervencija usmjerenih na modifikaciju kriminalnih karijera (Doležal, 2009).

2.1.1. Participacija u činjenju kaznenih djela (»prevalance«)

Sudjelovanje u kriminalnoj aktivnosti ili *participacija* prvi je aspekt proučavanja nečije kriminalne karijere. Participacija izdvaja iz opće populaciju onu skupinu pojedinaca koji čine kaznena djela od onih koji ne čine. Prema Piquero i sur. (2007) participacija obuhvaća onaj dio populacije za koji je poznato da je počinitelj izvršio barem jedno kazneno djelo ili je trenutno aktivan u određenom razdoblju mjerenja kriminalne aktivnosti. Ovdje treba naglasiti važnost vremenskog razdoblja mjerenja. Naime, period u kojem se promatra stanje i kretanje kriminaliteta bilježi ukupnost svih počinitelja kaznenih djela, bilo da su u tom razdoblju izvršili jedno kazneno djelo ili niz od više kaznenih djela. Navedeno implicira da što je duži vremenski period mjerenja kriminalne aktivnosti, veća je mogućnost dobivanja potpunije i jasnije slike nečije kriminalne karijere (Doležal, 2009).

Kao izvori prikupljanja podataka o stanju i kretanju kriminaliteta najčešće se koriste službene statistike ili samoiskazi (retrospekcija) počinitelja kaznenih djela koji čine dio neslužbene statistike. Unatoč nedostacima oba pristupa (primjerice broj neprijavljenih počinjenih kaznenih djela ili točnost dobivenih podataka na temelju samoiskaza) smatra se kako upravo kombinacijom ova dva pristupa i cjelovitim promatranjem sve četiri dimenzije

kriminalne karijere možemo doći do značajnih spoznaja o individualnoj kriminalnoj karijeri te na temelju tih spoznaja graditi učinkovitu preventivnu politiku.

Prema Doležal (2009) većina istraživanja kriminalne karijere ukazuje na veću participaciju muških počinitelja kaznenih djela, a posebno kada je riječ o težini kaznenih djela. Drugi značajni podatak tiče se povezanosti dobi i participacije u kaznenim djelima. Doležal navodi kako su dosadašnja istraživanja pokazala da ranija dob početka kriminalne karijere povećava vjerojatnost dulje kriminalne karijere, zbog čega će i participacija u činjenju kaznenih djela biti veća.

2.1.2. Učestalost u činjenju kaznenih djela (*»individual offending frequencies«*)

Učestalost ili frekvencija činjenja kaznenih djela temeljna je odrednica kriminalne karijere pojedinca. Stopa učestalosti (λ) počinjenih kaznenih djela (eng. *»offense rate«*) odražava intenzitet činjenja kaznenih djela aktivnih počinitelja (Blumstein i sur., 1986). Unatoč prepoznatoj važnosti ove dimenzije u sagledavanju kriminalne karijere, istraživanja su malobrojna i relativno nova.

Kao u prethodnoj dimenziji i ovdje se podaci prikupljaju kroz dva pristupa: samoiskazom o činjenju kaznenih djela (eng. *retrospective self-reports of prior criminal activity*) i putem službenih statistika (eng. *officially recorded arrest histories*). Kao dva najveća nedostatka prilikom utvrđivanja stopa učestalosti, Blumstein i sur. (1986) navode činjenicu kako nisu svi počinitelji voljni davati samoiskaze, a oni koji jesu ostavljaju prostor za manipulaciju iskazanih informacija (problem sa dosjećanjem počinjenih kaznenih djela, namjerno pogrešno predstavljanje kaznenih djela i sl.). Kod službenih statistika nedostatak je gotovo u svim istraživanjima isti, a tiče se zanemarene tamne brojke kriminaliteta.

Neka od istraživanja² pokazala su kako ne postoje značajne demografske razlike (spol, rasa, dob) u odnosu na učestalost počinjenih kaznenih djela. S druge strane, razlike u učestalosti činjenja kaznenih djela opažene su u odnosu na dob početka karijere, zlouporabu droga, nezaposlenosti te prethodnoj kriminalnoj povijesti.

² Dvije značajne studije u vezi dimenzije učestalosti činjenja kaznenih djela su „Rand Corporation“ (studija samoiskaza) i Carnegie-Mellon (službena statistika). Rand studija temelji se na samoiskazu muških zatvorenika koji kaznu služe u državnim zatvorima, dok studija sveučilišta Carnegie-Mellon izvodi zaključke službenih statistika na temelju uzorka punoljetnih muških ispitanika koji su imali najmanje jedno uhićenje (osim krađe). Navedene studije istraživale su -po vrsti kaznenih djela, po dobi, spolu, rasi, vremenu »ulaska« u kriminalnu aktivnost (eng. *»age of onset«*), te korištenje sredstava ovisnosti i povijest zaposlenja. Aktivni počinitelji uglavnom započinju kriminalnu aktivnost u mladim godinama, učestalo konzumiraju droge, dugotrajno su nezaposleni te učestalo čine kaznena djela (prema Blumstein i sur., 1986)

2.1.3 Težina počinjenih kaznenih djela (»seriousness«)

Pored učestalosti činjena kaznenih djela, težina kaznenih djela koje čini pojedinac slijedeća je važna dimenzija proučavanja kriminalne karijere. U tom smislu težina kaznenih djela odnosi se na vrstu kaznenih djela koje pojedinac čini, a promatraju se obrasci promjena u vrstama kaznenih djela tijekom individualne kriminalne karijere. Ovdje se ne želi reći kako su neka kaznena djela manje teška, već da se u kontekstu kriminalne karijere najčešće promatraju kaznena djela za koje se kaže da su »teža« zbog značajnih društvenih posljedica – krvni, imovinski, nasilni delikti i sl. (Doležal, 2009). Blumstein i sur. (1986) ističu kako je kod ove dimenzije posebno zanimljiv opseg »specijalizacije« u istoj vrsti kaznenog djela te napredovanje iz činjena lakših kaznenih djela prema činjenu ozbiljnih kaznenih djela (»eskalacija«).

Piquero i sur. (2007) definiraju četiri glavne značajke ove dimenzije:

1. *težina kaznenog djela* – tendencija ka činjenu težih kaznenih djela tijekom kriminalne karijere
2. *eskalacija* – tendencija ka činjenju od početnih lakših kaznenih djela prema sve težim tijekom kriminalne karijere
3. *specijalizacija* – tendencija ponavljanja kaznenih djela iste vrste
4. *kombiniranje između kaznenih djela* – obrazac činjenja različitih vrsta kaznenih djela tijekom kriminalne karijere (višestruka specijalizacija)

Navedene značajke promatraju se kroz individualnu učestalost činjena kaznenih djela, a istraživanja se vrše na temelju službenih statistika (Doležal, 2009). U istraživanju ove dimenzije dominiraju dva pristupa: longitudinalne studije (prate nečiju cjeloživotnu kriminalnu karijeru) i „tranzicijske matrice“ (»transition matrices«) koje proučavaju uzlazna i/ili silazna razdoblja u nečijoj kriminalnoj karijeri (Blumstein i sur., 1986). Kao i u proučavanju dimenzije učestalosti, tako se i ovdje uzimaju u obzir razlike u težini počinjenih kaznenih djela s obzirom na spol, dob, rasu.

2.1.4 Duljina kriminalne karijere

Posljednja dimenzija kriminalne karijere od posebnog je značaja za svakog istraživača koji se bavi problematikom kriminaliteta. Ova dimenzija obuhvaća spomenuta tri obilježja kriminalne karijere, a to su *početak*, *trajanje* i *kraj* što je čini najvećim područjem fenomena kriminalne karijere. Dosadašnja istraživanja pokazuju kako je duljina kriminalne karijere

relativno kratkog vijeka (Doležal, 2009, prema Blumstein i sur., 1986; Piquero i sur., 2007), te svoj vrhunac doživljava u tinejdžerskih godinama. Stoga spoznaje o duljini trajanja nečije kriminalne karijere doprinose otkrivanju čimbenika o nastavljanju kriminalne karijere, razlikama u čimbenicima onih za kraćom ili dužom kriminalnom karijerom, te predviđanjima vezanim uz prestanak nečije kriminalne karijere. Prema Piquero i sur. (2007) jedan od aspekata fenomena kriminalne karijere privukao je posebnu pozornost istraživača, a tiče se inicijacije ili početka antisocijalne i kriminalne aktivnosti. Isti autori navode prema Blumstein i sur. (1986) kako je nekoliko studija izvijestilo o višim stopama recidivizma među počiniteljima s ranom evidencijom kaznenih djela kao maloljetnika.

Dok s jedne strane, neki smatraju kako je potrebno odvojiti maloljetničku i punoljetničku delikvenciju prilikom proučavanja kriminalne karijere, Piquero i sur. (2007) donose zaključak kako navedeno nije neophodno jer kriminalna karijera najčešće započinje u jednom vremenskom razdoblju te završava u drugom³. Iako neki istraživači (Hamparian i sur., 1978; Krohn i sur., 2001, prema Piquero i sur., 2007) tvrde kako će pojedinci koji rano započnu sa kriminalnom karijerom će odustati kasnije i time imati dužu karijeru, činjenica je kako je do sada istraženo jako malo područja u vezi s prestankom kriminalne karijere. Razlog tome je nepostojanje jedinstvenog mišljenja o pravom kraju kriminalne karijere. Logičnim se čini kao kraj kriminalne karijere označiti vrijeme počinjenja zadnjeg kaznenog djela, no problem leži u tome što se jako malo zna o razlozima zbog kojih dolazi do tog prekida (Doležal, 2009). Blumstein i sur. (1982) proveli su opsežno istraživanje o duljini trajanja kriminalne karijere i donijeli zaključak kako kraj kriminalne karijere zapravo označava proces prestajanja činjenja kaznenih djela u odnosu na opadanje učestalosti činjenja kaznenih djela.

Zaključak svega navedenog je kako duljina kriminalne karijere kao najšire područje tog fenomena krije još mnogo neotkrivenih činjenica koje uz saznanja iz ostalih aspekata kriminalne karijere mogu osigurati konkretnije mjere u suzbijanju i prevenciji kriminaliteta.

2.1. Obilježja počinitelja kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta

Sutherlandovo utemeljenje pojma kriminalitet »bijelog ovratnika« (1939.) pokrenulo je brojne rasprave i istraživanja o tome što navedena kategorija prekršaja uključuje. Prisjetimo se, najopćenitije rečeno, kriminalitet bijelog ovratnika čini skupina kaznenih djela koja, u okviru svojih profesionalnih djelatnosti, čine osobe s visokim društvenim ugledom

³ Piquero i sur. na temelju sažimanja dosadašnjih spoznaja navode podatak prema kojemu je početak kriminalne karijere između 8. i 14. godine života, dok je prestanak kriminalne karijere negdje između 20. i 29. godine života

(Sutherland, 1945, prema Cvetković, Jovanović i Bešić, 2016).

Za uspješnu borbu protiv neke vrste kriminaliteta, u ovom slučaju gospodarskog, potrebno je dobro poznavanje fenomenologije ove skupine kaznenih djela, kao i njihovih počinitelja. To se prvenstveno odnosi na karakteristike i obilježja počinitelja koji se uključuju u ovakav oblik kriminalnih aktivnosti. U skladu s Sutherlandovim izvornim radom, Shapiro (1987., prema Gottschalk and Gunnesdal, 2018) naglašava položaj i povjerenje koje uživa počinitelj u profesionalnom okruženju. Upravo je organizacijska dimenzija prostor i pristup sredstvima za počinjenje, ali i prikrivanje različitih kriminalnih aktivnosti »bijelog ovratnika«.

Šuperina (2009) navodi kako je primjetno da se među počiniteljima kaznenih djela iz sfere gospodarskog kriminaliteta vrlo često pojavljuju uvaženi i visokoobrazovani članovi društva. Njihova pozicija rukovoditelja u gospodarskom sektoru pretpostavlja visoku razinu stručnih znanja, ali i umreženosti s drugim pojedincima sličnih osobina što olakšava njihovu zajedničku realizaciju kriminalnih aktivnosti.

S druge strane, autori Novosel i Rogić-Hadžalić (2005, prema Šuperina, 2009) u svojoj definiciji gospodarskog kriminaliteta, a ujedno i njihovih počinitelja, naglašavaju kako za opis ovih kaznenih djela nije nužno da počinitelj bude zaposlenik takvih gospodarskih subjekata, već je dovoljno da poznaje temeljne principe gospodarskog poslovanja koji mu olakšavaju počinjenje djela na štetu tih istih subjekata.

Novoselec (2009) navodi kako je najčešći oblik počinitelja gospodarskog kriminaliteta u hrvatskoj sudskoj praksi osoba koja je direktor društva s ograničenom odgovornošću kao jedini član uprave. Tipično kazneno djelo počinitelja na takvoj poziciji jest prijevarena u gospodarskom poslovanju kojom pribavlja protupravnu imovinsku korist za svoje trgovačko društvo, u suštini za sebe samoga (prema Bedi, 2013).

Temeljna svojstva gospodarskog kriminaliteta jesu dugotrajnost, dinamičnost, organiziranost, prikrivenost, prilagodljivost i njegova složenost. Aspekt složenosti vidljiv je i u karakteristikama samih počinitelja koji barataju specijalnim vještinama i znanjima iz područja ekonomije, prava, informatičkih tehnologija i sl. (Perić, 1987, prema Bedi, 2013). Shodno tome, Singer i sur. (2002) navode kako se profil počinitelja kaznenih djela iz gospodarskog kriminaliteta uvelike razlikuje od profila počinitelja klasičnog kriminaliteta.

Osim posebnih znanja i vještina koja su stekli dugotrajnim radnim iskustvom u gospodarskom sektoru, također su dobro organizirani na način da je nerijetko riječ o mrežama više sudionika (prema Kovčo Vukadin, 2007). S druge strane, Hirschi i Gottfredson smatraju kako je zapravo motivacija počinitelja kriminaliteta bijelih ovratnika istovjetna delinkvenciji konvencionalnog kriminaliteta. Motivacija je u oba slučaja ista, a to je svakako stjecanje

osobne dobiti, i da kao takvo isticanje vrste delikta ili pak statusne pripadnosti počinitelja nije relevantna za etiologiju ovih kaznenih djela (McLaughlin, Muncie, 2003, prema Kovčo Vukadin, 2007).

Tipizacija počinitelja može biti izvedena s obzirom na oblik i stupanja društvene opasnosti počinjenog delikta (Šeparović 1987., prema Singer i sur., 2002):

- *najniži sloj* uključuje male poslovne subjekte i trgovce kojima je najčešći motiv osiguranje gole egzistencije. Stoga delikti ovih počinitelja ne uključuju krupne akcije,

- *srednji sloj* uključuje one počinitelje željne visokog društvenog statusa i snažnijeg utjecaja u poslovnom aspektu. Često se upuštaju u financijske malverzacije (čekovi, valute) za što nisu predviđene preoštre sankcije,

- *visoki sloj* čine pojedinci društveno-ekonomskog višeg statusa, na odgovornim i utjecajnim položajima. Glavni cilj ovih počinitelja obično je stjecanje što većeg materijalnog bogatstva na prividno legalan način.

Nekoliko različitih autora (Piquero i Benson 2004, Pontell i sur., 2014; Stadler i sur., 2013, prema Gottschalk i Gunnesdal, 2018) navodi atributivna obilježja tipičnog profila počinitelja »bijelog ovratnika«. Osim visokog društvenog statusa i pripadanja tzv. »elitama« u društvu, ovakvi pojedinci općenito posjeduju više znanja, novca i prestiža te im često sredstva prikupljena kriminalnim aktivnostima nisu neophodna za život. Isti autori tvrde kako su takvi pojedinci često aktivni u poslovanju, javnoj upravi, politici i mnogim drugim društvenim sektorima gdje iskorištavaju svoj položaj za počinjenje »financijskog kriminala«. Nadalje, iako čine manjinu u općoj populaciji, vrlo lako se postavljaju kao autoritet većini ostalih te izgrađuju široku mrežu partnera i prijatelja. Najčešće, počinitelji ovog tipa kriminala ne gledaju na sebe kao zločinca, već pojedinca koji gradi zajednicu primjenjujući osobna pravila za svoje ponašanje (Gottschalk i Gunnesdal, 2018).

3. Kriminalna karijera i počinitelji KD iz domene gospodarskog kriminaliteta u RH

U prethodnim poglavljima opisana su i prikazana su kaznena djela koja se tiču domene gospodarskog kriminaliteta. S obzirom na promjene koje su nastupile u hrvatskom zakonodavstvu teško je obuhvatiti jedinstvenu domenu gospodarskih kaznenih djela. Osnova

analize koja slijedi proizlazi iz novog KZ-a (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17), i glave XXIV. *Kaznena djela protiv gospodarstva*, na temelju kojih su sabrana relevantna kaznena djela iz starog KZ-a. Također, analiza obuhvaća samo najučestalija prijavljena kaznena djela zajedno sa kaznenim djelima kod kojih je primijećena određena promjena u promatranom razdoblju.

Na temelju dostupnih službenih statističkih podataka (Državni zavod za statistiku i Ministarstvo unutarnjih poslova) napravljena je statistička analiza određenih kaznenih djela za vremenski period od 2009.-2017. Bitno je naglasiti kako se svi prikazani podaci odnose na punoljetne počinitelje kaznenih djela, jer je broj maloljetnih počinitelja zanemariv, odnosno gotovo da ga i nema za promatrana kaznena djela. U ovom radu zanimaju nas prvenstveno osobitosti kriminalne karijere počinitelja, stoga su dobiveni podatci istraživani u sklopu izloženih dimenzija kriminalne karijere. S obzirom na činjenicu kako sličnih istraživanja na ovu temu u Hrvatskoj gotovo pa i nema vjerujemo kako će dobiveni zaključci probuditi interes različitih struka te biti korisni za svako buduće istraživanje.

3.1. Službena statistika i zakonske promjene

Prije samog izlaganja istraživanja važno je upozoriti na mogućnost odstupanja podataka između statistika različitih nadležnih institucija. Neujednačenost statističkih podataka jedan je od izazova onih koji se bave temom kriminaliteta i prepreka za prikaz realne slike kriminaliteta. Zbog navedenog, u ovom radu je pretežito korištena statistika Državnog zavoda za statistiku (DZS), dok su nepotpuni ili nedostupni podaci nadopunjeni statistikama Ministarstva unutarnjih poslova (MUP). Uz već istaknuti problem obujma gospodarskih kaznenih djela, a posebno u dijelu koji se tiče zakonskih akata, područje istraživanja pojednostavljeno je na ona kaznena djela za koja možemo reći da u strukturi prijavljenog gospodarskog kriminaliteta čine najveći postotak. Radi se o slijedećim kaznenim djelima:

1. Zloupotreba povjerenja u gospodarskom poslovanju (čl.246)
2. Prijevarena u gospodarskom poslovanju (čl.247)
3. Utaja poreza i carine (čl.256)
4. Nedozvoljena trgovina (čl.264)

Prema izvješću Državnog odvjetništva za 2017.godinu na kaznena djela iz članka 246. i članka 247. KZ-a odnosi se 68,4 % svih podnesenih prijavi. Uz kaznena djela iz članka 264. i članka 256. KZ-a, sveukupni postotak koji zajednički čine navedena kaznena djela iznosi

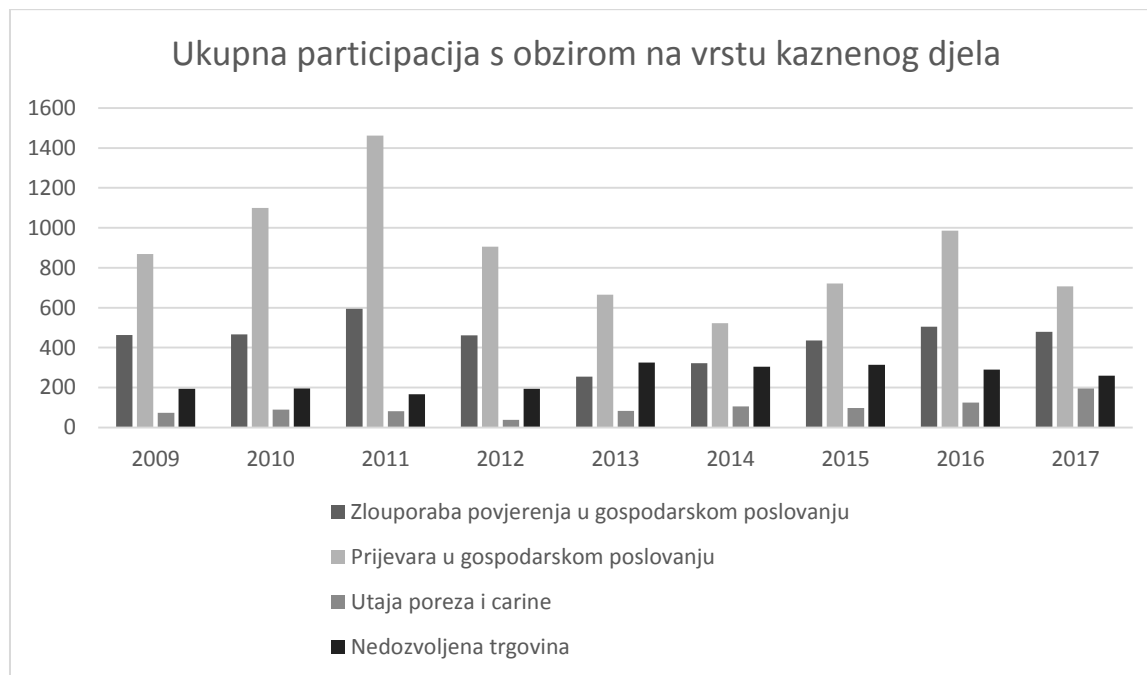
gotovo 90% ukupno prijavljenog gospodarskog kriminaliteta (*Izvješće državnog odvjetništva RH za 2017.godinu*, 2018).

Kazneno djelo iz čl.246 uvedeno je sa novim KZ-om, a obuhvaća četiri kaznena djela starog KZ-a: *nesavjesno gospodarsko poslovanje, zlouporaba ovlasti u gospodarskom poslovanju, sklapanje štetnog ugovora i zlouporaba položaja i ovlasti* u dijelu koji se odnosi na odgovorne osobe (Novoselec, Roksandić Vidlička, 2010). Prva tri kaznena djela obrisana su u cijelosti iz novog KZ-a, dok je posljednje (*zlouporaba položaja i ovlasti*) zadržano u Glavi XXVII. *Kaznena djela protiv službene dužnosti*. Radi sustavnijeg praćenja, prilikom prikaza podataka za razdoblje od 2009.-2012., korišten je zajednički nazivnik *zlouporaba povjerenja u gospodarskom poslovanju* koji sadržava prethodno navedena kaznena djela: *nesavjesno gospodarsko poslovanje, zlouporaba ovlasti u gospodarskom poslovanju, sklapanje štetnog ugovora*. Kazneno djelo iz članka 291., koji se odnosi na zlouporabu položaja i ovlasti, nije uključeno prilikom analize. Razlog tome je što je navedeno kazneno djelo u novom KZ-u prilagođeno opisu radnji unutar službeničkih odnosa, čime se otklonjeni pravno-tehnički nedostaci u odnosu na gospodarsko poslovanje (Novoselec, Roksandić Vidlička, 2010). Smatra se kako izostavljanje ovog kaznenog djela neće u bitnome utjecati na prikazane podatke.

3.2. Statistička analiza kaznenih djela protiv gospodarstva u Hrvatskoj od 2009.-2017.

3.2.1. Participacija u činjenju kaznenih djela iz domene gospodarskog kriminaliteta

Tablica 4 Ukupan broj prijavljenih počinitelja

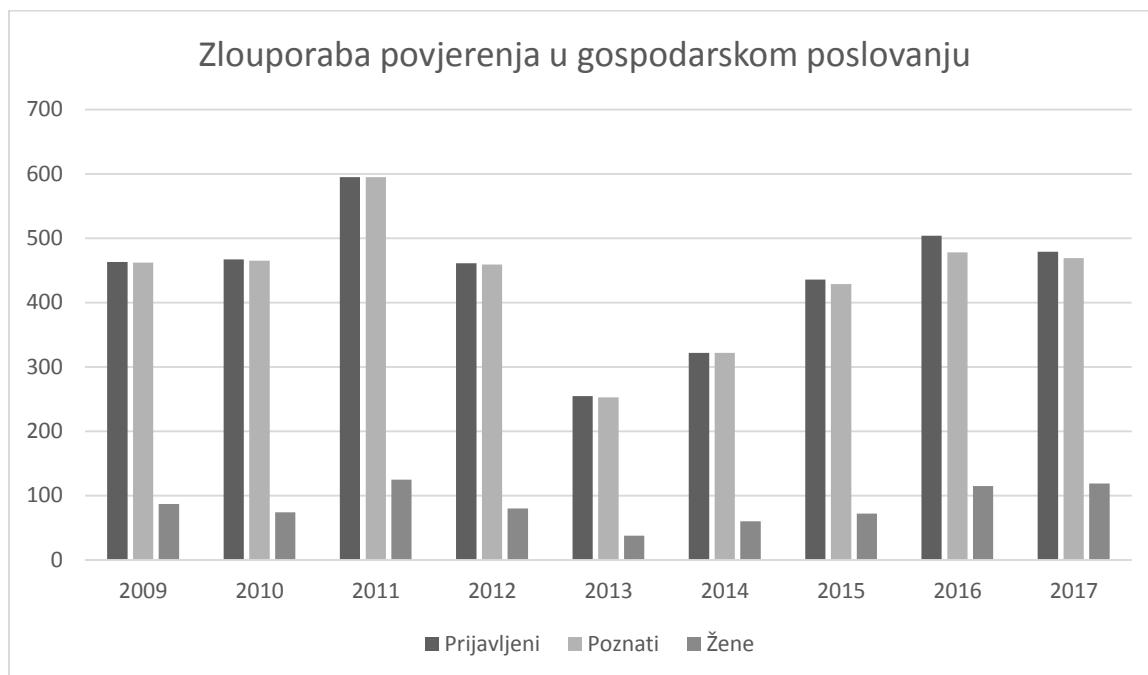

Izvor: Državni zavod za statistiku: Punoljetni počinitelji kaznenih djela prijave, optužbe i osude. Statistička izvješća 2009-2017. > <https://www.dzs.hr/> - pristupljeno 27. kolovoza 2018.

Iz navedenog prikaza vidljivo je kako najveći broj prijavljenih počinitelja participira u kaznenim djelima prijevare u gospodarskom poslovanju, a odmah iza toga je zlouporaba povjerenja u gospodarskom poslovanju. Zanimljivo je uočiti kako se od uvođenja novog KZ-a mijenja participacija ova dva kaznena djela. U razdoblju od 2009.-2012. razvidno je veći broj onih koji sudjeluju u kaznenim djelima prijevare, dok od 2013. sudjelovanje opada i zadržava se u nekom prosjeku od 700 kaznenih djela godišnje. Teško je pretpostaviti hoće li se participacija izjednačiti, ali sami trend pada svakako je pozitivan pokazatelj. Iako naizgled manji broj kaznenih djela utaje poreza i carine, u odnosu na preostala prikazana kaznena djela, možemo uočiti kako se participacija s vremenom povećava što otvara prostor za zabrinutost i dodatno istraživanje. Kazneno djelo nedozvoljene trgovine također ima trend porasta broja onih koji sudjeluju u tom kaznenom djelu, a vidljivo je i kako navedeni trend porasta zajedno sa utajom poreza i carine započinje od 2013. i spomenute zakonske promjene.

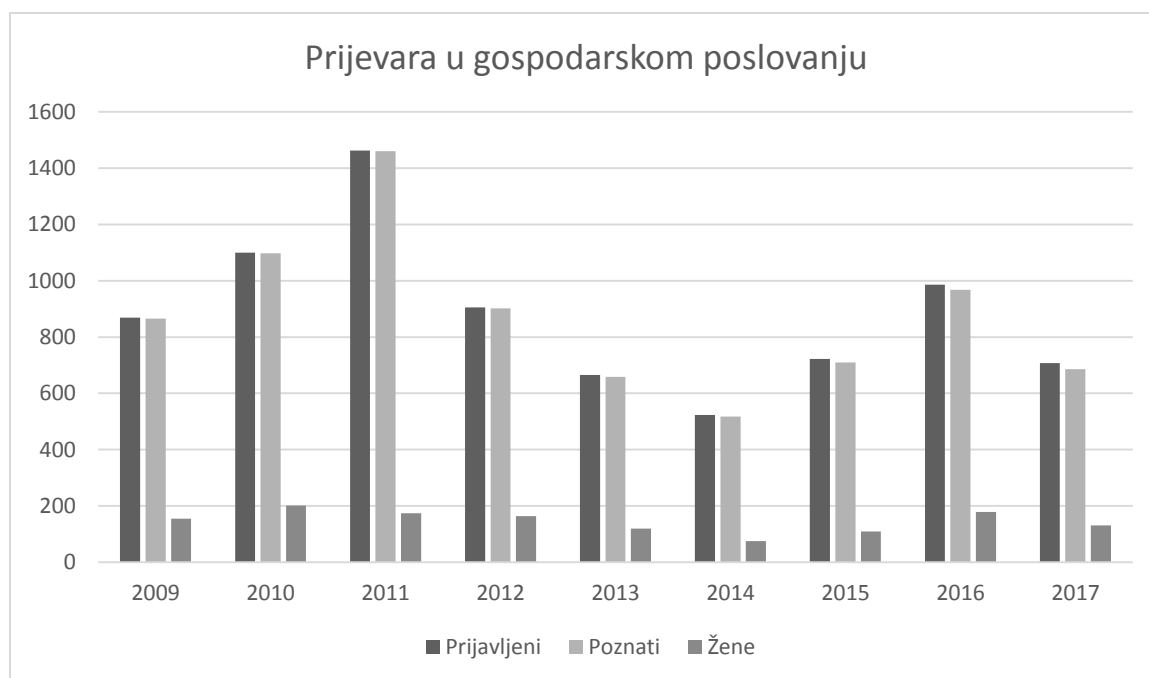
U nastavku slijedi grafički prikaz prijavljenih počinitelja s obzirom na vrstu kaznenog djela i spol. Radi jednostavnije analize i praćenja prikaz je izrađen za svako djelo pojedinačno (*Tablica 5, Tablica 6, Tablica 7, Tablica 8*).

Tablica 5 Prijavljeni počinitelji s obzirom na vrstu kaznenog djela i spol

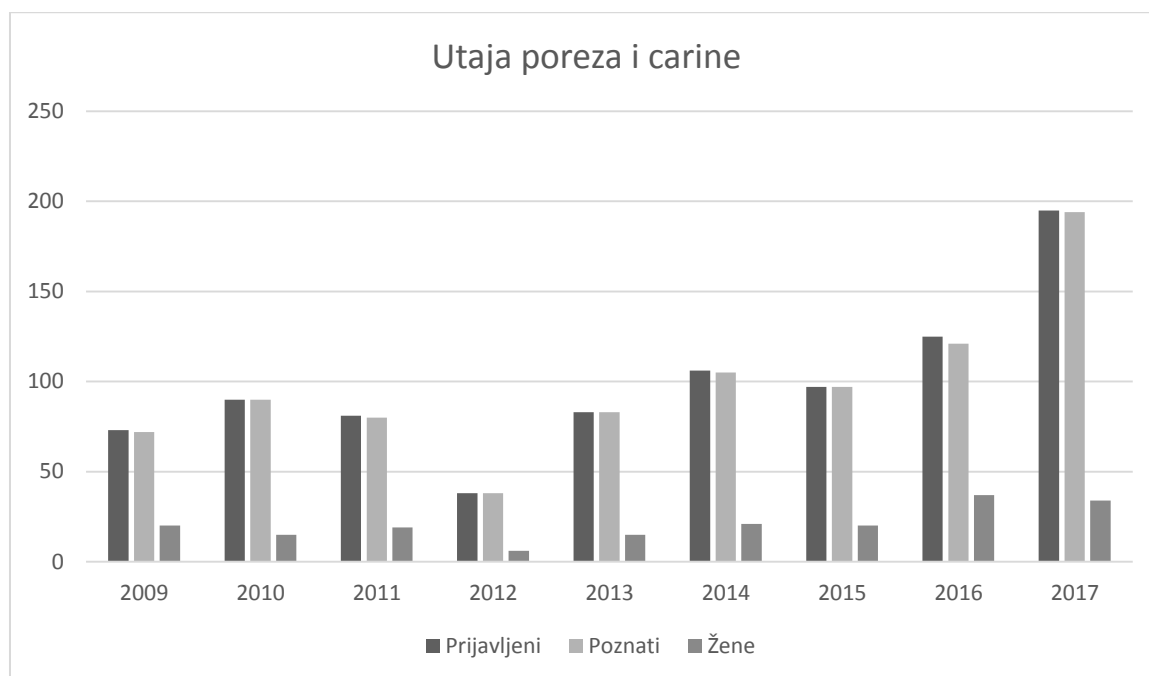
Izvor: Državni zavod za statistiku: Punoljetni počinitelji kaznenih djela prijave, optužbe i osude. Statistička izvješća 2009-2017. > <https://www.dzs.hr/> - pristupljeno 27. kolovoza 2018.

Tablica 6 Prijavljeni počinitelji s obzirom na vrstu kaznenog djela i spol

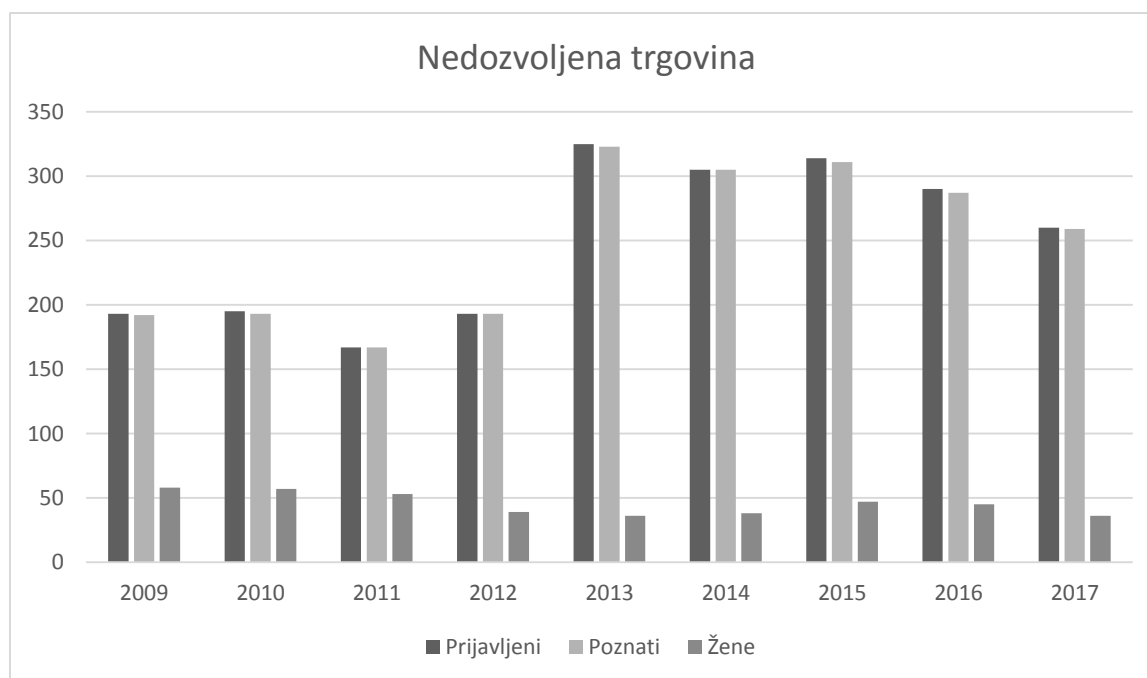
Izvor: Državni zavod za statistiku: Punoljetni počinitelji kaznenih djela prijave, optužbe i osude. Statistička izvješća 2009-2017. > <https://www.dzs.hr/> - pristupljeno 27. kolovoza 2018.

Tablica 7 Prijavljeni počinitelji s obzirom na vrstu kaznenog djela i spol

Izvor: Državni zavod za statistiku: Punoljetni počinitelji kaznenih djela prijave, optužbe i osude. Statistička izvješća 2009-2017. > <https://www.dzs.hr/> - pristupljeno 27. kolovoza 2018.

Tablica 8 Prijavljeni počinitelji s obzirom na vrstu kaznenog djela i spol

Izvor: Državni zavod za statistiku: Punoljetni počinitelji kaznenih djela prijave, optužbe i osude. Statistička izvješća 2009-2017. > <https://www.dzs.hr/> - pristupljeno 27. kolovoza 2018.

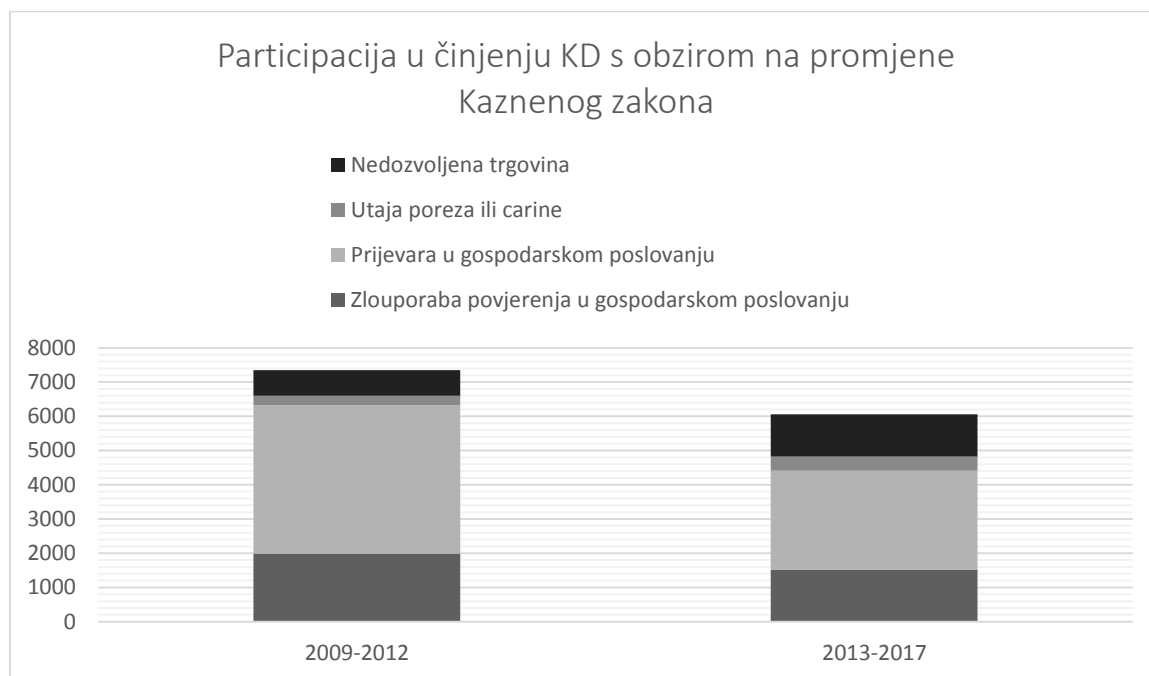
Promatrajući prikazana kaznena djela u odnosu na prijavljene i poznate počinitelje vidljivo je kako je razlika između nepoznatih i poznatih zanemariva te vjerojatno otpada na kompleksniji dio gospodarskog kriminala gdje nije lako točno odrediti počinitelja. Što se tiče participiranja s obzirom na spol u svim kaznenim djelima udio žena u prosjeku čini 20%.

Navedeno potvrđuje činjenicu kako veću participaciju u činjenju kaznenih djela imaju muški počinitelji. Najveći porast sudjelovanja žena u kaznenim djelima primijećen je kod kaznenog djela utaje poreza i carine. Također nije zanemariv ni podatak prema kojem se od 2013. povećala participacija ženskih počinitelja u kaznenim djelima zlorabe povjerenja u gospodarskom poslovanju. Unatoč navedenom, i dalje se radi o sveukupno maloj participaciji ženskih počinitelja da bi kao takva imala značajniji utjecaj na dobivene podatke. Zbog toga će razlika u spolu u daljnjim obradama biti isključena.

Na kraju važno je istaknuti kako se ukupna participacija u činjenju promatranih kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta smanjila za 18% u razdoblju od 2013.-2017., odnosno od stupanja na snagu novog KZ, koji je od posebnog značaja za gospodarska kaznena djela.

Možemo zaključiti kako su pored ostalih društveno političkih promjena, upravo ove zakonske u konačnici više pozitivno utjecale na stanje i kretanje gospodarskog kriminaliteta u Hrvatskoj.

Tablica 9 Ukupan broj prijavljenih počinitelja prema vrsti kaznenog djela i vremenskom razdoblju

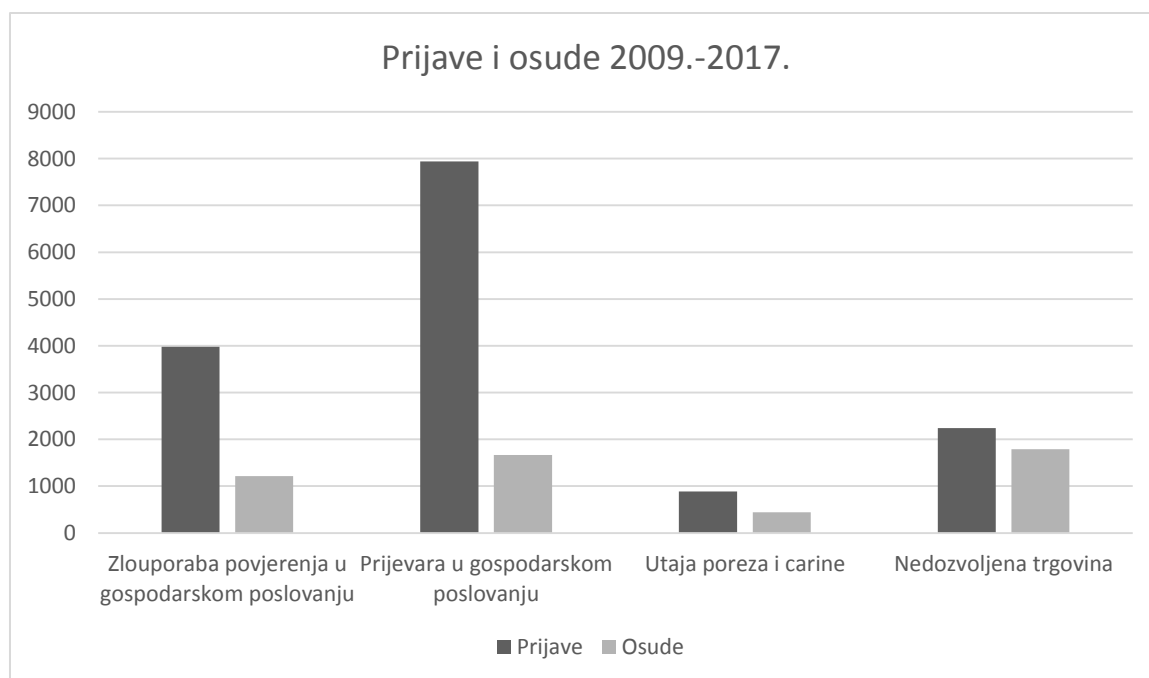

Izvor: Državni zavod za statistiku: Punoljetni počinitelji kaznenih djela prijave, optužbe i osude. Statistička izvješća 2009-2017. > <https://www.dzs.hr/> - pristupljeno 27. kolovoza 2018.

3.2.2. Učestalost u činjenju kaznenih djela iz domene gospodarskog kriminaliteta

Kako je prikazano pod *Tablica 10*, postoji veliki nerazmjer između prijavljenih i osuđenih počinitelja za kaznena djela zlouporabe povjerenje i prijevare u gospodarskom poslovanju. S druge strane postotak osuđenih u odnosu na prijavljene počinitelje kaznenih djela utaje poreza i carine te nedozvoljene trgovine poprilično je visok (50% za utaju poreza i carine, te čak 80% za nedozvoljenu trgovinu). Razlog prvome leži u pretpostavci kako su zlouporeba i prijevarena dva vrlo složena kaznena djela u gospodarskom poslovanju te da pokrenuti postupci često završe neuspješno zbog primjerice nedostatka dokaza ili apstraktnosti oštećenika. U drugom slučaju kaznena djela su po prirodi »lakša«, posljedice su često vidljive te je jednostavnije dokazati krivnju. Ono što je posebno zanimljivo, da ni u slučaju većeg broja osuđenih počinitelja kaznenih djela ne dolazi do smanjenja učestalosti u činjenju tih kaznenih djela.

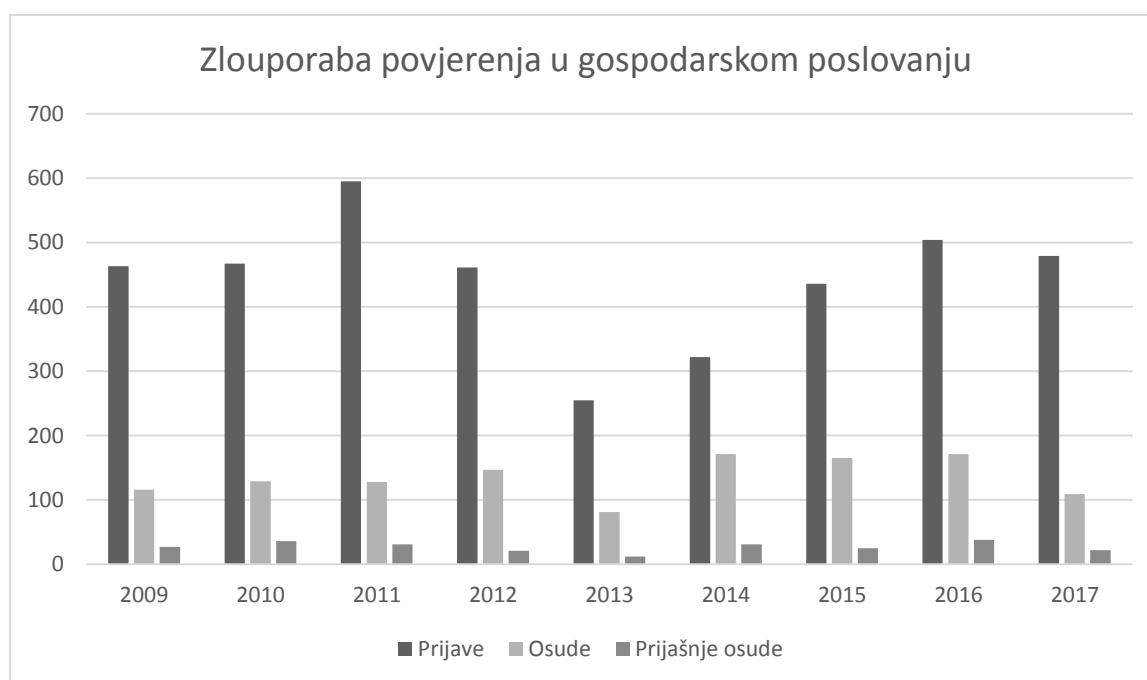
Tablica 10 Ukupno prijava i osuda prema vrsti kaznenog djela

Izvor: Državni zavod za statistiku: Punoljetni počinitelji kaznenih djela prijave, optužbe i osude. Statistička izvješća 2009-2017. > <https://www.dzs.hr/> - pristupljeno 27. kolovoza 2018.

Iduća četiri grafička prikaza (*Tablica 11, Tablica 12, Tablica 13, Tablica 14*) sadrže podatke o broju prijavljenih i osuđenih počinitelja prema vrstama kaznenog djela i s obzirom na broj prijašnjih osuda. Na temelju iskazanih podataka zanima nas korelacija između broja osuđenih i onih počinitelja sa već zabilježenom kriminalnom povijesti.

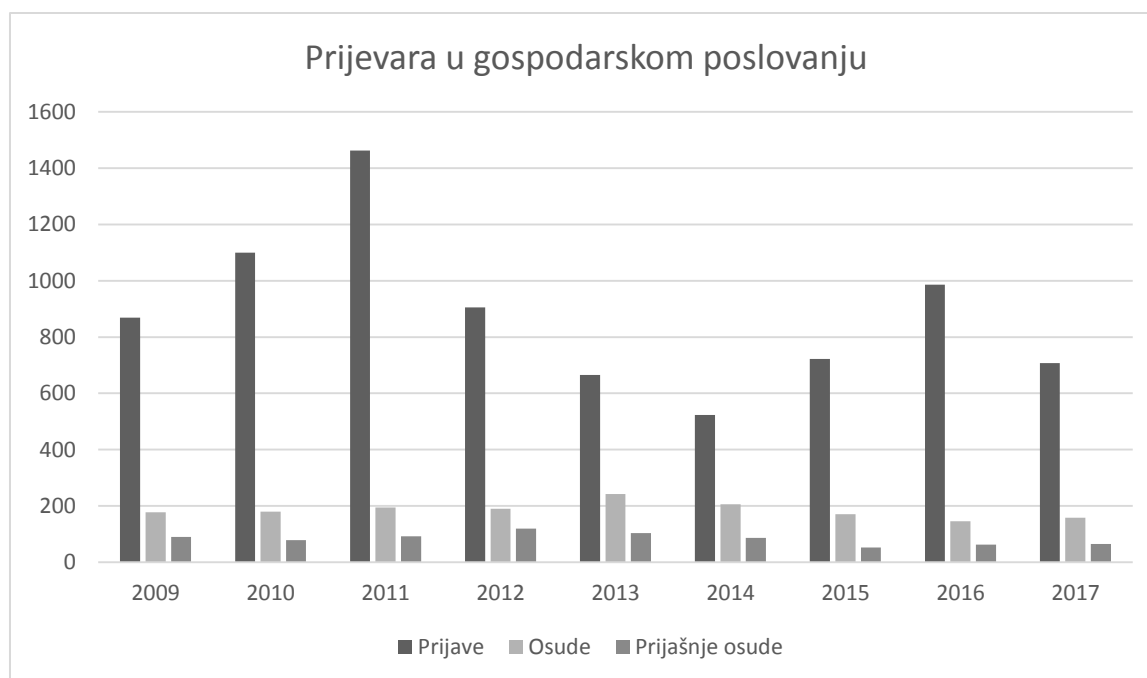
Tablica 11 Prijave, osude i prijašnje osude s obzirom na vrstu kaznenog djela

Izvor: Državni zavod za statistiku: Punoljetni počinitelji kaznenih djela prijave, optužbe i osude. Statistička izvješća 2009-2017. > <https://www.dzs.hr/> - pristupljeno 27. kolovoza 2018.

Iz prikazanog je vidljivo kako se udio počinitelja sa prijašnjim osudama u odnosu na ukupni broj osuđenih kreće između 20%. Razlozi malog broja udjela prijašnje osuđenih u odnosu na veći broj osuđenih mogu biti slijedeći. Moguće je kako za veći broj počinitelja prethodno nije postojalo dovoljno dokaza za pokretanje kaznenog postupka ili pak tijekom postupka nije pronađeno dovoljno dokaza zbog čega postoji mogućnost odbacivanja prijave. Ranije smo ustanovili kako je u kazneno pravnom pogledu gospodarski kriminalitet vrlo iscrpan u prikupljanju dokaznih materijala te da postupak traje poprilično dugo što također može biti razloga manjeg broja osuđenih. Vezano za učestalost činjenja kaznenih djela i relativno mali postotak počinitelja sa prijašnjim osudama, ne možemo sa sigurnošću utvrditi koliko isto utječe na samu učestalost. Iako primjerice, u 2012. zabilježen je povećan broj osuda, dok je u ukupnom broju osuđenih bilo manje onih sa prijašnjom osudom (iz 2011.).

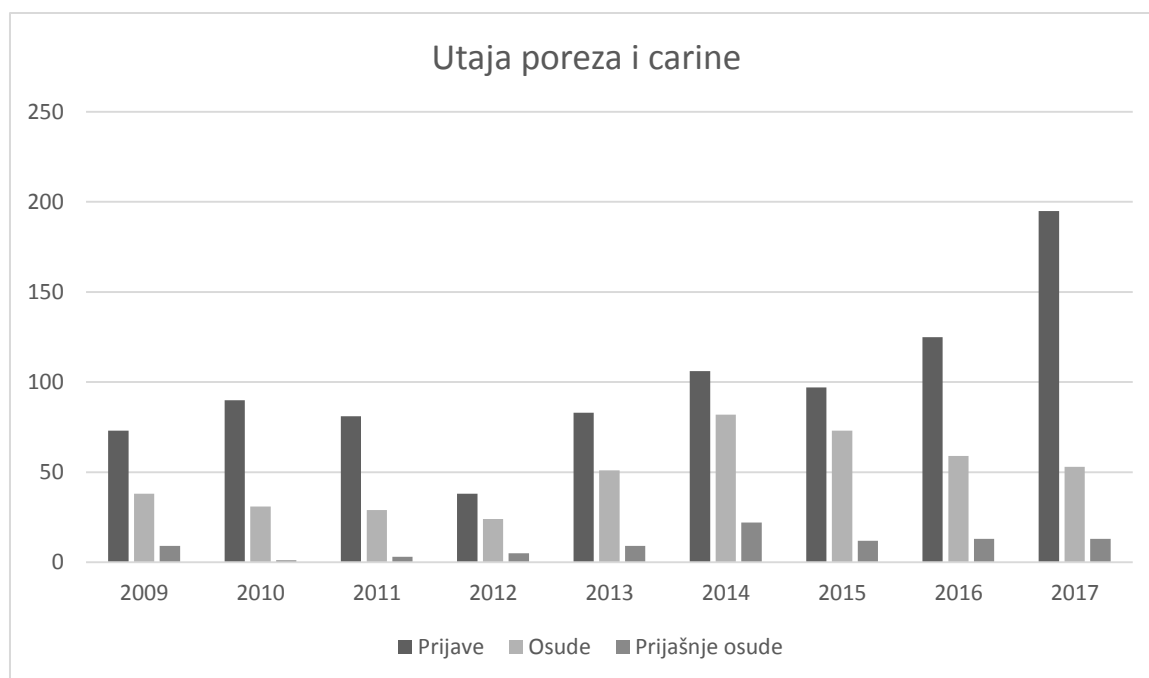
Tablica 12 Prijave, osude i prijašnje osude s obzirom na vrstu kaznenog djela

Izvor: Državni zavod za statistiku: Punoljetni počinitelji kaznenih djela prijave, optužbe i osude. Statistička izvješća 2009-2017. > <https://www.dzs.hr/> - pristupljeno 27. kolovoza 2018.

Najzastupljenije kazneno djelo - prijevarena u gospodarskom poslovanju, ima zapravo najmanji postotak osuđenih počinitelja (21%), u odnosu na prijavljene. Što se tiče udjela počinitelja sa prijašnjim osudama on je u ovom kaznenom djelu poprilično visok (40%). Primjerice u 2009. i 2012. više od polovice osuđenih počinitelja već je prethodno bilo osuđeno. U razdoblju od 2013.-2017. dolazi do opadanja broja osuđenih počinitelja pa govorimo o smanjenoj učestalosti činjena kaznenih djela. Ipak, postotak prijašnje osuđenih ostaje relativno stabilan što ukazuje na mogućnost postojanja onih počinitelja koji kontinuirano čine kaznena djela.

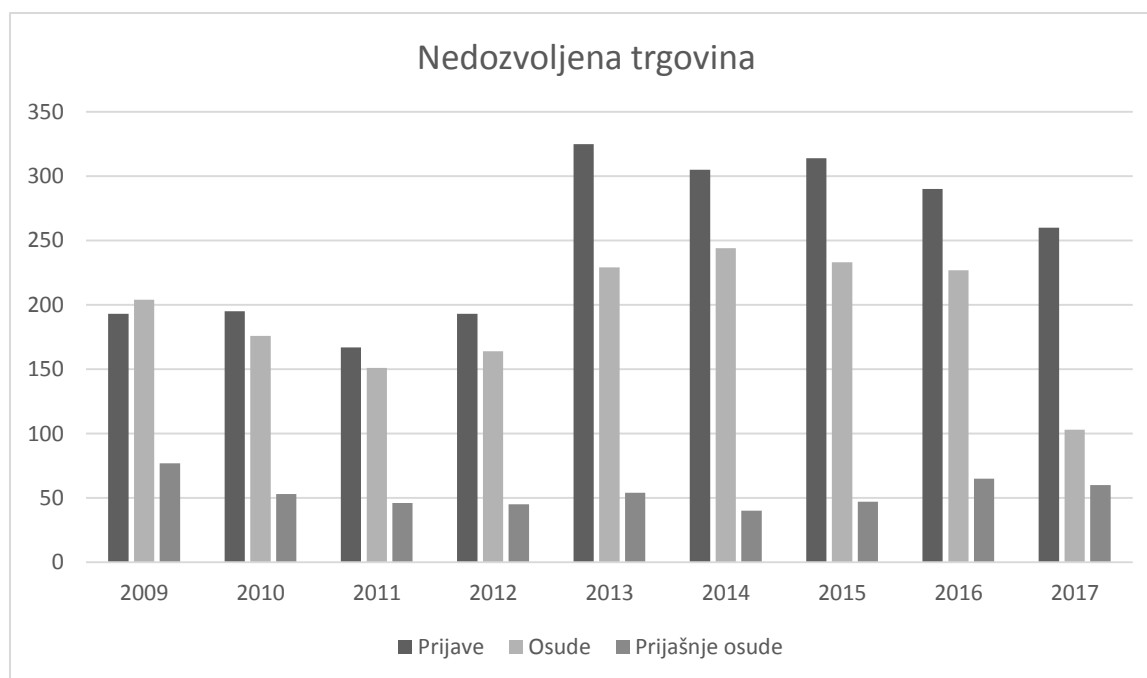
Tablica 13 Prijave, osude i prijašnje osude s obzirom na vrstu kaznenog djela

Izvor: Državni zavod za statistiku: Punoljetni počinitelji kaznenih djela prijave, optužbe i osude. Statistička izvješća 2009-2017. > <https://www.dzs.hr/> - pristupljeno 27. kolovoza 2018.

Kod kaznenog djela utaje poreza i carine vidljivo je kako se sa brojem osuđenih počinitelja povećava i broj počinitelja sa prijašnjim osudama što govori o povećanoj učestalosti činjena kaznenih djela. Od 2012. do 2014. učestalost je kontinuirana, nakon čega dolazi do laganog opadanja broja osuda (ali povećanja broja prijave). Počinitelji sa prijašnjim osudama zadržavaju određeni kontinuitet i nakon 2014. što ponovno ukazuje na aktivnost počinitelja ovog kaznenog djela.

Tablica 44 Prijave, osude i prijašnje osude s obzirom na vrstu kaznenog djela

Izvor: Državni zavod za statistiku: Punoljetni počinitelji kaznenih djela prijave, optužbe i osude. Statistička izvješća 2009-2017. > <https://www.dzs.hr/> - pristupljeno 27. kolovoza 2018.

Već je prethodno navedeno kako je kod nedozvoljene trgovine najveći postotak osuđenih počinitelja. Iako je statistički riječ od 28% počinitelja sa prijašnjim osudama, od ukupnog broja osuđenih, u pojedinačnoj analizi lako je izračunati da je taj postotak i veći. Zabrinjavajuća je činjenica kako se učestalost činjenja kaznenih djela od 2011.-2016. nije smanjivala unatoč visokom broju osuđenih počinitelja. Također, kontinuitet počinitelja sa prijašnjim osudama postoji te se primjerice u 2016. i 2017. povećava unatoč manjem broju osuda nego prethodnih godina. Istaknut ćemo kako je predviđena kazna zatvora za ovo kazneno djelo do 3 godine što bi u odnosu na druga prikazana kaznena djela moglo pogodovati stanju učestalosti. No isto za sada nije istraženo niti potkrepljeno.

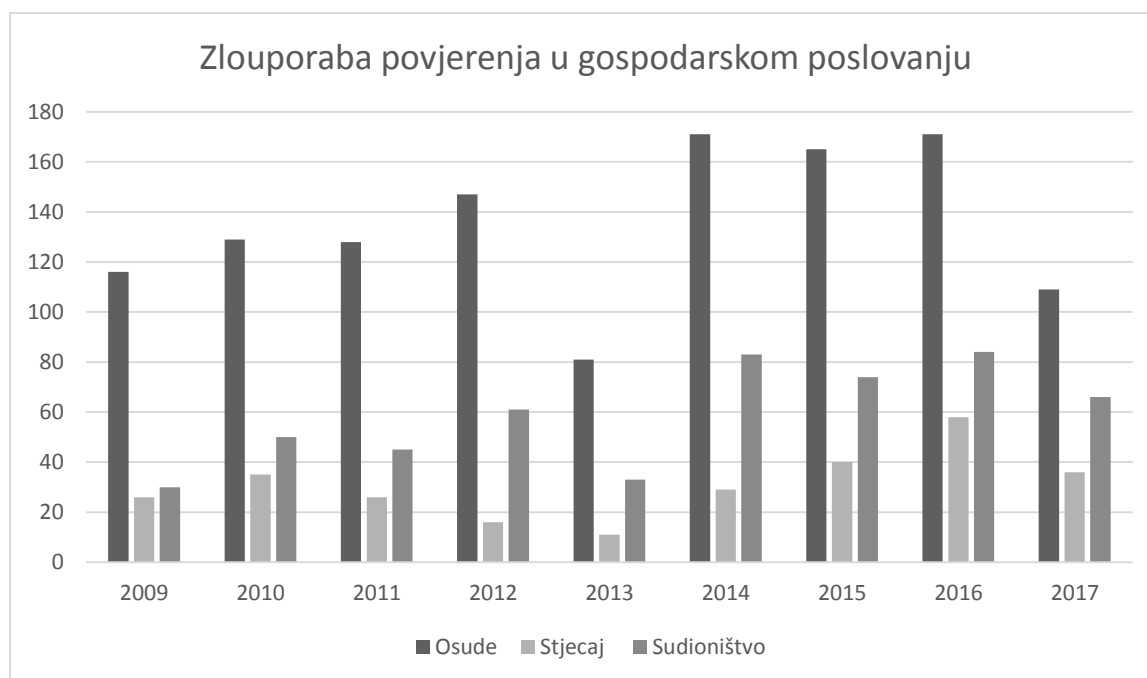
Podaci o učestalosti s obzirom na vrstu kaznenog djela i dob počinitelja nisu bili dostupni. U statistikama DZS-a dostupan je podatak o osuđenim počiniteljima *s obzirom na grupu kaznenih djela i dob* što u ovom slučaju nije dostatan podataka za detaljnije zaključivanje o kriminalnoj karijeri. Stoga ćemo ukratko prokomentirati dostupne podatke MUP-a o *prijavljenim počiniteljima prema vrstama kaznenih djela i dobi* kako bi ipak dobili sliku dobne strukture počinitelja ovih kaznenih djela. Tablice se nalaze u *Dodatku 1*.

Iz pregleda dostupnih podataka dobiveni su slijedeći pokazatelji. Dobna struktura počinitelja istraženih kaznenih djela u rasponima je od 39-49 i 49-59 godina, te su oni ujedno najaktivniji počinitelji. Najmanje sudjeluju u kaznenim djelima utaje poreza, dok u kaznenim djelima nedozvoljene trgovine slijede povećanje učestalosti iskazano u *Tablici 14*. Zanimljivo je da se nakon 2013. povećava participacija navedenih počinitelja u kaznenim djelima zlouporabe povjerenja u gospodarskom poslovanju, dok je do 2013. participacija bila podjednaka sa prijevarom u gospodarskom poslovanju. Do 2013. broj prijavljenih kaznenih djela za mlađe i starije punoljetnike nije značajan, ali nakon toga primjećuje se lagani porast iz godine u godine, posebice u kaznenim djelima nedozvoljene trgovine. Zanimljivo je i to da za kaznena djela prijave u gospodarskom poslovanju izraženiji počinitelji u dobi od 29-30 godine.

3.2.3. Težina počinjenih kaznenih djela iz domene gospodarskog kriminaliteta

S obzirom da su ovom statističkom analizom obuhvaćena temeljena kaznena djela protiv gospodarstva teško da se mogu donijeti nekakvi zaključci o težini ili eskalaciji počinjenih kaznenih djela tijekom promatranog razdoblja. Ipak, na temelju dostupnih podataka možemo pokušati izvesti zaključke o specijalizaciji počinitelja za osuđena kaznena djela s obzirom na kaznena djela u stjecaju i sudioništvo. U nastavku se nalaze pojedinačni grafički prikazi za svako promatrano kazneno djelo (*Tablica 15, Tablica 16, Tablica 17, Tablica 18*).

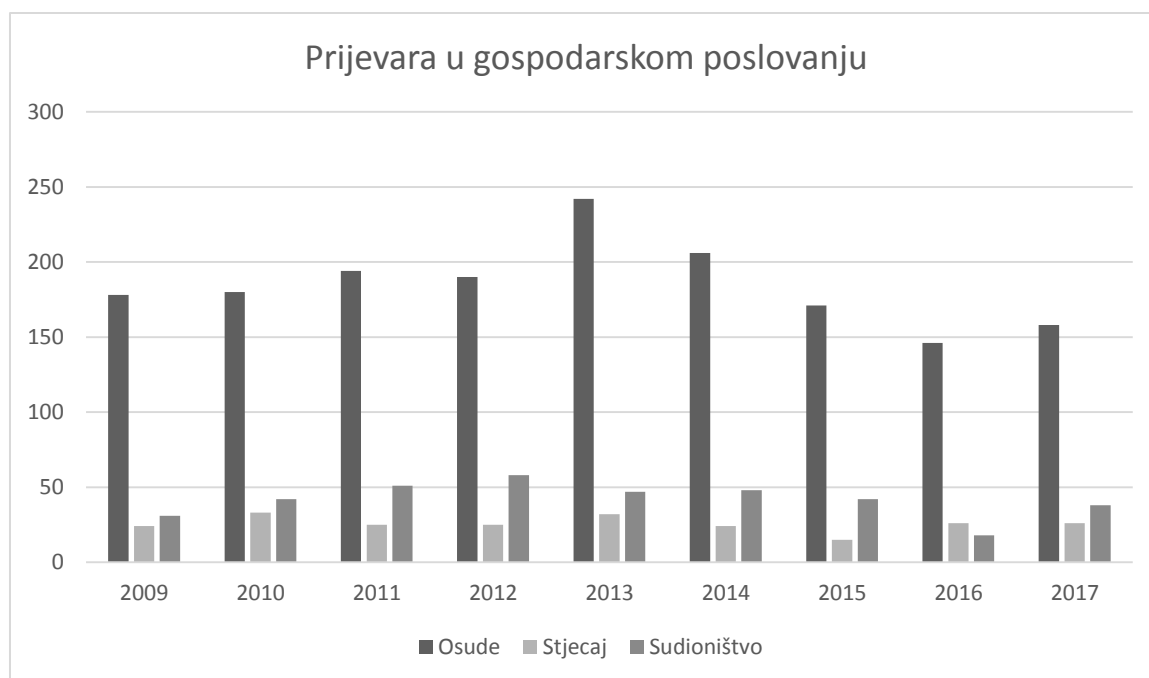
Tablica 15 Osuđeni počinitelji prema vrsti kaznenog djela s obzirom na stjecaj i sudioništvo

Izvor: Državni zavod za statistiku: Punoljetni počinitelji kaznenih djela prijave, optužbe i osude. Statistička izvješća 2009-2017. > <https://www.dzs.hr/> - pristupljeno 27. kolovoza 2018.

Iz Tablice 15 možemo primijetiti kako sa rastom osuđenih počinitelja raste i broj onih koji su kaznena djela počinili u sudioništvu. To je posebno vidljivo u periodu od 2013.-2016. U prethodnoj godini (2017) smanjio se broj osuđenih počinitelja, ali iznenađujuće povećao i broj onih počinitelja koji su osuđeni za kaznena djela u sudioništvu (61% od ukupno osuđenih). Osim toga, i broj kaznenih djela u stjecaju od ukupnog broja osuđenih počinitelja također prati iste trendove, odnosno povećava se. Sve navedeno govori o kompleksnosti ovog kaznenog djela te potrebi umrežavanja više počinitelja kako bi kazneno djelo bilo izvršeno. Isto tako može se zaključiti kako ovakvi pokazatelji govore da u određenom vremenskom periodu dolazi do specijalizacije u činjenju kaznenih djela, a s obzirom na uključenost više počinitelja pretpostavka je da se radi o ozbiljnijim kaznenim djelima u gospodarskom poslovanju.

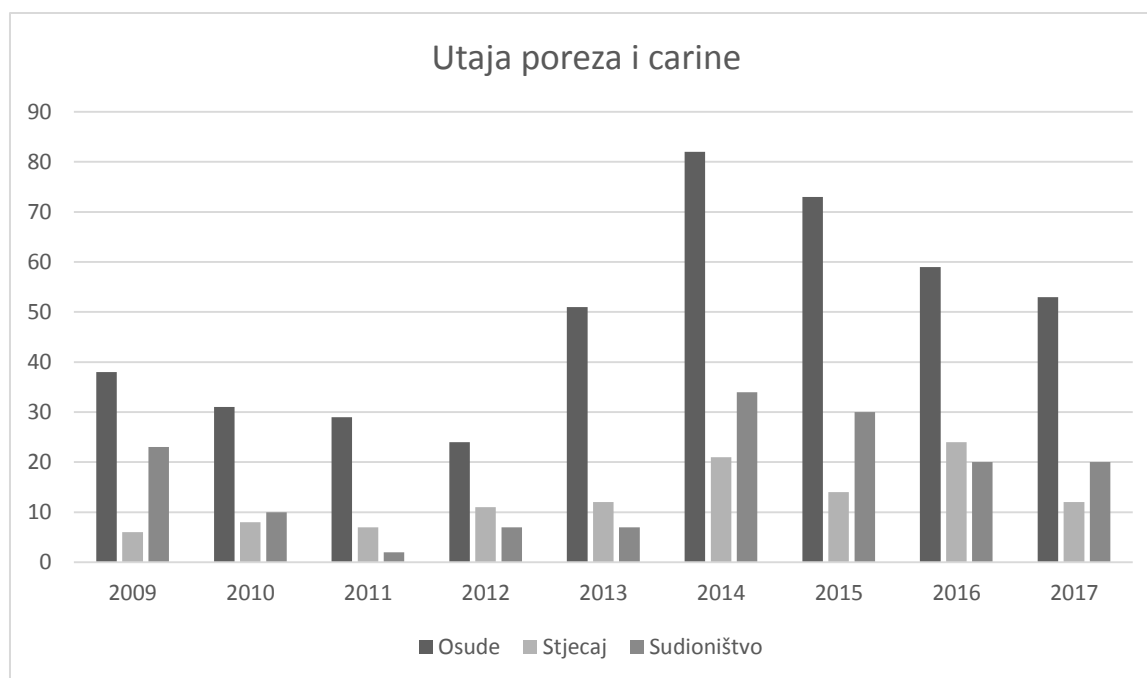
Tablica 16 Osuđeni počinitelji prema vrsti kaznenog djela s obzirom na stjecaj i sudioništvo

Izvor: Državni zavod za statistiku: Punoljetni počinitelji kaznenih djela prijave, optužbe i osude. Statistička izvješća 2009-2017. > <https://www.dzs.hr/> - pristupljeno 27. kolovoza 2018.

Kod kaznenog djela prijevare u gospodarskom poslovanju zaključci su gotovo jednaki. Vrijedi istaknuti da je kod ovog kaznenog djela izraženiji podjednak omjer počinitelja sa kaznenim djelima u stjecaju i sudioništvu unutar ukupnog broja osuđenih počinitelja. Može se pretpostaviti kako u ukupnom broju osuđenih počinitelja nalazi i dio počinitelja koji možda pripadaju strukturiranoj i organiziranoj grupi počinitelja koja čini više istih kaznenih djela u promatranom razdoblju, što nije čudno s obzirom na ozbiljnost i težinu ovog kaznenog djela.

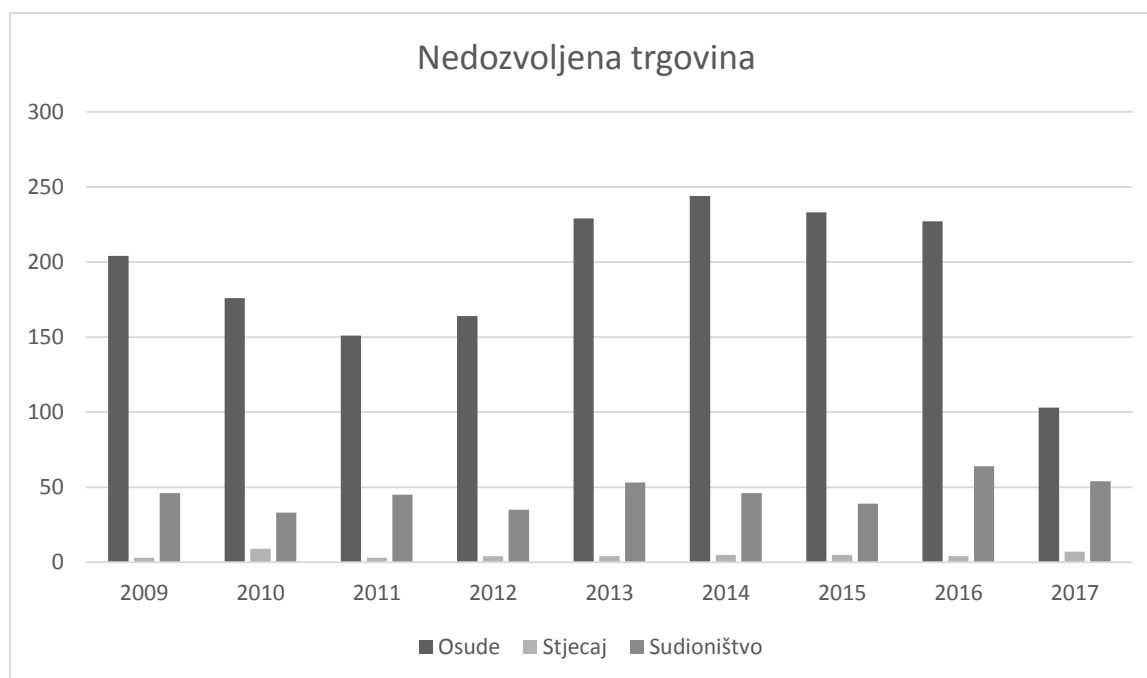
Tablica 17 Osuđeni počinitelji prema vrsti kaznenog djela s obzirom na stjecaj i sudioništvo

Izvor: Državni zavod za statistiku: Punoljetni počinitelji kaznenih djela prijave, optužbe i osude. Statistička izvješća 2009-2017. > <https://www.dzs.hr/> - pristupljeno 27. kolovoza 2018.

Prema iskazanim podacima vidljive su promjene u strukturi osuđeni počinitelja s obzirom na kaznena djela u stjecaju i sudioništvo. Primjerice, u 2011., 2012., 2013., i 2016. zabilježen je veći udio onih počinitelja sa kaznenim djelima u stjecaju nego udio onih u sudioništvu. Isto tako možemo opaziti kako je s povećanjem broja osuđenih počinitelja dolazilo i do povećanja u strukturi počinitelja osuđenih s obzirom na sudioništvo. Kako je ovo jedno od kaznenih djela koje je u porastu od 2013. nameće se zaključak potencijalnoj specijalizaciji počinitelja i uključivanju više počinitelja prilikom izvršavanja kaznenog djela što zasigurno povećava ozbiljnost istog.

Tablica 58 Osuđeni počinitelji prema vrsti kaznenog djela s obzirom na stjecaj i sudioništvo

Izvor: Državni zavod za statistiku: Punoljetni počinitelji kaznenih djela prijave, optužbe i osude. Statistička izvješća 2009-2017. > <https://www.dzs.hr/> - pristupljeno 27. kolovoza 2018.

U odnosu na već opisana kaznena djela kod nedozvoljene trgovine udio počinitelja sa kaznenim djelima u stjecaju je zanemariv s obzirom na ukupan broj osuđenih. Udio osuđenih počinitelja u sudioništvu u prosjeku je oko 25%, a značajno je izdvojiti 2017.godinu u kojoj je došlo do povećeg smanjenja broja osuđenih, a povećao se udio osuđenih u sudioništvu (52%).

3.5. Duljina trajanja kriminalne karijere

Duljinu kriminalne karijere počinitelja kaznenih djela na temelju iskazanih podataka teško je zaključiti. Jedan od razloga je što na temelju odabranih kaznenih djela ne možemo saznati puno o početku kriminalne karijere počinitelja, posebno iz razloga što u promatranim kaznenim djelima nema maloljetnih počinitelja. Drugi razlog je i nedostatak ostalih relevantnih podataka kao što su primjerice dobna struktura osuđenih počinitelja prema vrstama kaznenog djela. Isto tako, širina kaznenih djela protiv gospodarstva i vezanih uz gospodarstvo zahtijeva puno opsežnije istraživanje na temelju kojih bi bilo moguće saznati više o duljini trajanja kriminalne karijere. Ono što možemo pretpostaviti, a vezano je uz trajanje kriminalne karijere, je činjenica kako period činjenja kaznenih djela traje duže kod počinitelja iz domene gospodarskog kriminaliteta, s obzirom da je dobna struktura pretežito od kasnih 30tih do kasnih 50tih. Isto tako, možemo pretpostaviti da nakon 50tih dolazi do procesa smanjenja broja činjenja kaznenih djela, ali ne možemo znati koji točno faktori utječu

na isto. Također, možemo zaključiti da na temelju broja prijavljenih i osuđenih počinitelja kaznenih djela kako u toj razlici postoji prostor u kojemu se može razvijati i održavati kriminalna karijera. Ono što bi svakako bilo korisno i zanimljivo za svako buduće istraživanje tiče se uključivanja maloljetnih počinitelja kaznenih djela, koji potencijalno participiraju u drugim ili »lakšim« kaznenim djelima povezanim sa gospodarstvom, te pokušati dobiti saznanja o početku kriminalne karijere te težini činjenja kaznenih djela.

4. Diskusija

Vidjeli smo kako se iza fenomena gospodarskog kriminaliteta krije njegova složenost, prikrivenost, prilagodljivost, organiziranost, dinamičnost i dugotrajnost. Navedena svojstva otežavaju detektiranje kriminaliteta iz domene gospodarstva, a ujedno i detekciju samih počinitelje kaznenih djela. Većina istraživanja slaže se oko općeg stajališta da pod gospodarskim kriminalitetom mislimo na kaznena djela počinjena u gospodarskom poslovanju ili u vezi s gospodarskim poslovanjem. Raznovrsnost termina kojima se opisuju gospodarski kriminalitet rezultira problemom obujma kaznenih djela za koje možemo reći da su dio domene gospodarskog kriminaliteta. Veći broj izvora kao najčešće delikte spominje prijevare, pronevjeru i zlouporabu u gospodarskom poslovanju, te razne financijske, porezne i carinske delikte, što je potvrđeno i na Europskoj razini sa popisom gospodarskih kaznenih djela Vijeća Europe. Slični podaci dobiveni su analizom statističkih podataka u Hrvatskoj gdje najveći postotak gospodarskog kriminaliteta sačinjavaju kaznena djela zlouporabe povjerenja u gospodarskom poslovanju, prijevara u gospodarskom poslovanju, utaja poreza i carine te nedozvoljena trgovina. Unatoč navedenom, prostor gospodarskog kriminaliteta zbog svoje slabe istraženosti mora postati aktualna tema kriminologa i drugih povezanih struka kako bi se slabosti razumijevanja smanjile, a nove spoznaje pomogle u traženju konsenzusa oko definiranja i predstavljanja problema gospodarskog kriminaliteta na globalnoj razini.

U ovom radu od osobitog interesa su počinitelji kaznenih djela iz domene gospodarskog kriminaliteta. Objasnjeno je kako su dosadašnje spoznaje na području kriminologije dovele do saznanja prema kojima određena grupa pojedinaca unutar opće populacije čini kaznena djela u duljem vremenskom razdoblju i kod kojih se počinjena kaznena djela često klasificiraju kao ozbiljna i teška kaznena djela. Takva grupa pojedinaca povezana je sa fenomenom koji je nazvan kriminalna karijera. Može li se prema iznesenim statističkim podacima govoriti i o kriminalnoj karijeri počinitelja kaznenih djela iz domene gospodarskog kriminaliteta i kakva su saznanja o njihovoj kriminalnoj karijeri u usporedbi sa dosadašnjim saznanjima?

Što se tiče povezanosti participacije i učestalosti činjena kaznenih djela, na temelju dobivenih statističkih podataka, vidljivo je kako nam takvi podaci mogu pomoći u procjeni učestalosti činjena kaznenih djela samo za neka kaznena djela. Navedeno djelomično potvrđuje teoriju Blumsteina i Cohena prema kojoj na temelju općih statističkih podataka nije moguće saznati intenzitet ili trajanje nečije kriminalne uključenosti. Čini se da taj dio posebno uključuje domenu gospodarskog kriminaliteta zbog prethodno istaknutog problema postojanja tamne brojke ili prikrivenosti. Jedno od rješenja smanjivanja

tamne brojke i povećanja vjerodostojnosti statističkih podataka leži u poboljšanju kazneno pravnog sustava i uspostavljanju aktivnih mehanizama prevencije kriminaliteta.

Dosadašnje spoznaje o participaciji u činjenju kaznenih djela ukazuju na veću participaciju muških počinitelja, što je slučaj i sa analiziranim kaznenim djelima u Hrvatskoj. Zanimljivo je istaknuti kako je porast participacije ženskih počinitelja povezan sa kaznenim djelima utaje poreza i carine, a unazad nekoliko godina povećava se i participacija u kaznenim djelima zlouporabe povjerenja u gospodarskom poslovanju. Ukoliko u obzir uzmemo istraživanja prema kojima počinitelji gospodarskog kriminala uživaju visoki društveni status, utjecaj, poziciju i moć, moguće je pretpostaviti kako je razlika u participaciji prema spolu povezana sa činjenicom kako u našem društvu muškarci još uvijek zauzimaju daleko veći postotak na važnim i rukovodećim pozicijama. Kako se ta razlika uslijed društvenih promjena smanjuje, logično je da se i participacija ženskih počinitelja povećava. Unatoč tome, sveukupni postotak i dalje nije zabrinjavajući, iako je navedeno bitno imati na umu.

Daljnijim istraživanjem učestalosti činjena kaznenih djela iz domene gospodarskog kriminaliteta u Hrvatskoj potvrđeno je kako za određena kaznena djela možemo govoriti o recidivirajućim počiniteljima, odnosno počiniteljima sa nekakvom kriminalnom povijesti. U pravilu taj podatak se slaže sa temeljima na kojima je razvijen fenomen kriminalne karijere, ali nam ne govori ništa o čimbenicima koji utječu na ponovno činjenje kaznenih djela. Možemo samo pretpostaviti da neki od čimbenika mogu biti opisane poteškoće sa prikupljanjem dokaznog materijala i dugotrajnost postupka ili pak neučinkovite kazneno pravne sankcije. Posebno značajni podaci dobiveni su na temelju analize participacije s obzirom na dob počinitelja te zaključci o duljini trajanja kriminalne karijere. Prema našim statistikama nije zabilježen postotak maloljetnih počinitelja ili je on u toliko malom postotku da je zanemariv, u najčešće počinjenim gospodarskim kaznenim djelima. Isto tako, utvrđeno je da su najaktivniji počinitelji obično srednjih godina (39-49 i 49-59 godina) što je suprotnosti sa dosadašnjim saznanjima o kriminalnoj karijeri. Prethodna istraživanja pokazala su kako je početak kriminalne karijere između 8. i 14. godine života, dok je prestanak kriminalne karijere negdje između 20. i 29. godine života. Također, prema prethodno istaknutim istraživanjima vrhunac kriminalne karijere odvija se u tinejdžerskim godinama dok u našem istraživanju gospodarskih kaznenih djela participacija počinitelja od 18-25 godine još uvijek je poprilično niska, a sam vrhunac kriminalne karijere odvija se upravo u srednjim godinama. Prema tome, jasno je kako kriminalna karijera kod ovakvih počinitelja traje dulje, te opada puno kasnije.

Spoznaja prema kojoj ranija dob početka kriminalne karijere povećava vjerojatnost dulje kriminalne karijere nije mogla biti provjerena, ali bi bilo zanimljivo vidjeti učestalost maloljetnih počinitelja u drugim kaznenim djelima iz domene gospodarskog kriminaliteta i utvrditi postoji li povezanost u težini činjenja kaznenih djela tijekom duljeg promatranog razdoblja. Isto tako, uzmemo li u obzir ponovo karakteristike počinitelja kaznenih djela iz domene gospodarstva, moguće je da je veća participacija zabilježena tek u kasnijim godinama u kojima pojedinci imaju drugačije uvjete i mogućnosti činjena baš ove skupine kaznenih djela u odnosu na mlađu populaciju (primjerice stupanj obrazovanja, radno iskustvo, radna pozicija i dr.). Iskazani pokazatelji o dobi počinitelja potvrđuju mišljenja ranijih istraživača kako nije potrebno odvajati maloljetničku i punoljetničku delikvenciju prilikom proučavanja kriminalne karijere jer kriminalna karijera najčešće započinje u jednom te završava u drugom vremenskom razdoblju.

Zadnja bitna stvar za naglasiti je povezanost gospodarskog kriminaliteta sa organiziranim kriminalitetom. Prema izloženim teorijama organizirani kriminalitet je složeni oblik gospodarskog kriminaliteta, a time predstavlja posebnu društvenu opasnost. Također, često kaznena djela unutar gospodarskog kriminaliteta pretpostavljaju uključenost više pojedinaca, njihovo umrežavanje i strukturiranost, što je prema izloženim teorijama jedna od karakteristika počinitelja kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta. Prema dobivenim podacima u našem istraživanju omjer osuđenih počinitelja sa kaznenim djelima u sudioništvu značajniji je za kaznena djela zlouporabe povjerenja i prijevare u gospodarskom poslovanju koja po svojoj prirodi predstavljaju složeniji oblik u odnosu na recimo nedozvoljenu trgovinu. Sve navedeno govori o činjenici kako se kriminalna karijera počinitelja kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta u suštini razlikuje od kriminalne karijere počinitelja ostalih kaznenih djela što ju ujedno čini još jednim aktualnim područjem istraživanja.

5. Zaključak

Ovaj rad podijeljen je u dva dijela. Prvi dio obuhvaća teorijska polazišta o fenomenu gospodarskog kriminaliteta i konstruktumu kriminalne karijere. Bez obzira na nepostojanje univerzalne i jedinstvene definicije gospodarskog kriminaliteta činjenica je kako isti čini specifičan globalni fenomen. Specifičnost gospodarskog kriminaliteta očituje se u karakteristikama koje razlikuju ovu vrstu kriminaliteta od klasičnog ili općeg. Glavna obilježja gospodarskog kriminaliteta su prikriivenost, dinamičnost, prilagodljivost, organiziranost, dugotrajnost i složenost. U domaćoj i stranoj stručnoj znanstvenoj literaturi upotrebljavaju se i drugi pojmovi kojima se opisuje gospodarski kriminalitet: »kriminalitet bijelog ovratnika« (»*white – collar crime*«), »ekonomski kriminalitet« (»*economic crime*«), »kriminalitet u okviru zanimanja« (»*occupational crime*«), »korporacijski kriminalitet« (»*corporate crime*«) i »poslovni kriminalitet« (»*business crime*«). Nadalje, nije jednostavno specificirati sva kaznena djela koja pripadaju domeni gospodarskog kriminaliteta. U većini izvora navodi se kako kaznena djela gospodarskog kriminaliteta obuhvaćaju sva kaznena djela počinjena u gospodarskom poslovanju ili u vezi s gospodarskim poslovanjem koje je u svojoj prirodi izuzetno široko i složeno područje.

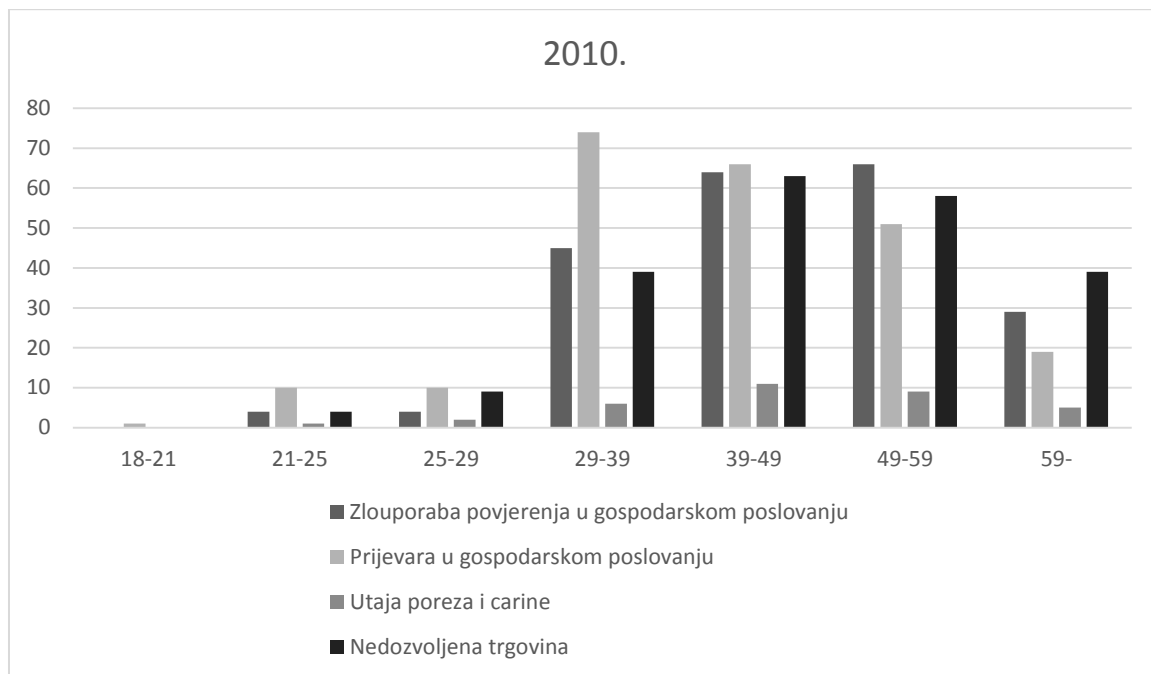
Još jedna od specifičnosti gospodarskog kriminaliteta jesu počinitelji kaznenih djela, odnosno njihov status i obilježja koja ih razlikuju od opće populacije počinitelja. U kontekstu počinitelja često se radi o pojedincima društveno – ekonomskog višeg statusa, na odgovornim i utjecajnim položajima koji posjeduju specifična znanja i vještine sa područja ekonomije, prava, informacijskih tehnologija i sl., koja su u većini slučajeva neophodna za počinjenje različitih gospodarskih delikata. Pretpostavka je da će se kriminalna karijera počinitelja kaznenih djela na području gospodarstva razlikovati od kriminalne karijere drugih počinitelja. Kriminalna karijera temelji se na spoznaji kako unutar opće populacije postoji određena grupa pojedinaca koja čini kaznena djela u duljem vremenskom periodu i za koje je karakteristično da se radi o ozbiljnim ili teškim kaznenim djelima. Pojednostavljeno rečeno, kriminalna karijera opisuje tijek nečije kriminalne aktivnosti s obzirom na njezin početak, trajanje i kraj. Kriminalnu aktivnost počinitelja možemo promatrati kroz četiri dimenzije kriminalne karijere: participacija, učestalost i težina počinjenih kaznenih djela te duljina trajanja kriminalne karijere. Navedene dimenzije opisuju osobitosti nečije kriminalne karijere.

Drugi dio rada obuhvatio je statističku analizu odabranih kaznenih djela protiv gospodarstva zabilježenih u Hrvatskoj u periodu od 2009.-2017. Kao najčešća kaznena djela izdvojena su: zlouporaba povjerenja u gospodarskom poslovanju,

prijevare u gospodarskom poslovanju, utaja poreza i carine te nedozvoljena trgovina. Na temelju izloženih teorija i konstrukata zapaženi su slijedeći rezultati. Najveći broj prijavljenih počinitelja participira u kaznenim djelima prijevare u gospodarskom poslovanju, te se pretežito radi o muškim počiniteljima. Utvrđen je i veliki nerazmjer između prijavljenih i osuđenih počinitelja promatranih gospodarskih kaznenih djela. Posebno je zabrinjavajuća činjenica kako visoki postotak osuđenih u odnosu na prijavljene počinitelje ne utječe na smanjenje učestalosti činjenja određenih kaznenih djela. Daljnjom analizom dobiven je rezultat prema kojem je postotak počinitelja sa zabilježenom kriminalnom poviješću oko 20% u odnosu na ukupni broj osuđenih što nameće pitanje prikrivenosti ili tamne brojke kriminaliteta. Prosječna dob počinitelja kreće se između 39 i 59 godina, što je u suprotnosti sa dosadašnjim saznanjima o kriminalnoj karijeri. Ipak, iz dobivenih podataka ne može se ništa zaključiti o početku kriminalne karijere tih počinitelja što otvara drugo problemsko pitanje. Slično je i sa krajem kriminalne karijere i opadanjem participacije s obzirom na dob počinitelja. Na temelju statističkih podataka nije bilo moguće saznati čimbenike zbog kojih dolazi do opadanja kaznenih djela što se podudara sa drugim izloženim teorijama i istraživanjima. Analizom osuđenih počinitelja s obzirom na sudioništvo došli smo do pretpostavke kako u okviru gospodarskog kriminaliteta možemo govoriti o specijalizaciji kaznenih djela. Naime, statistike pokazuju kako teža gospodarska kaznena djela karakterizira uključenost više počinitelja koji se organiziraju i umrežavaju u svojim kriminalnim aktivnostima radi uspješnijeg izvođenja takvih aktivnosti. U zaključku možemo potvrditi kako područje gospodarskog kriminaliteta zajedno sa kriminalnom karijerom zahtijeva veću pažnju i interes odgovarajućih struka i istraživača. Za sada jako malo znamo o nekim specifičnim obilježjima počinitelja, dok se većina poznatih obilježja temelji na službenim statistikama ili pretpostavkama. Činjenica je kako kod ovako kompleksnog i složenog fenomena kao što je gospodarski kriminalitet treba ulagati dodatne napore i sredstva koja bi omogućila dodatna istraživanja. Ono što stručnjaci i društvo u cjelini trebaju imati na umu tiče se rasprostranjenosti i pojavnosti samog gospodarskog kriminaliteta koji je stalna prijetnja i opasnost stabilnog društvenog poretka. Nove spoznaje su neophodne, posebno na području kriminalne karijere, jer kao što je istaknuto mogu poboljšati dosadašnju kazneno pravno praksu, te doprinijeti prevenciji i suzbijanju kriminaliteta.

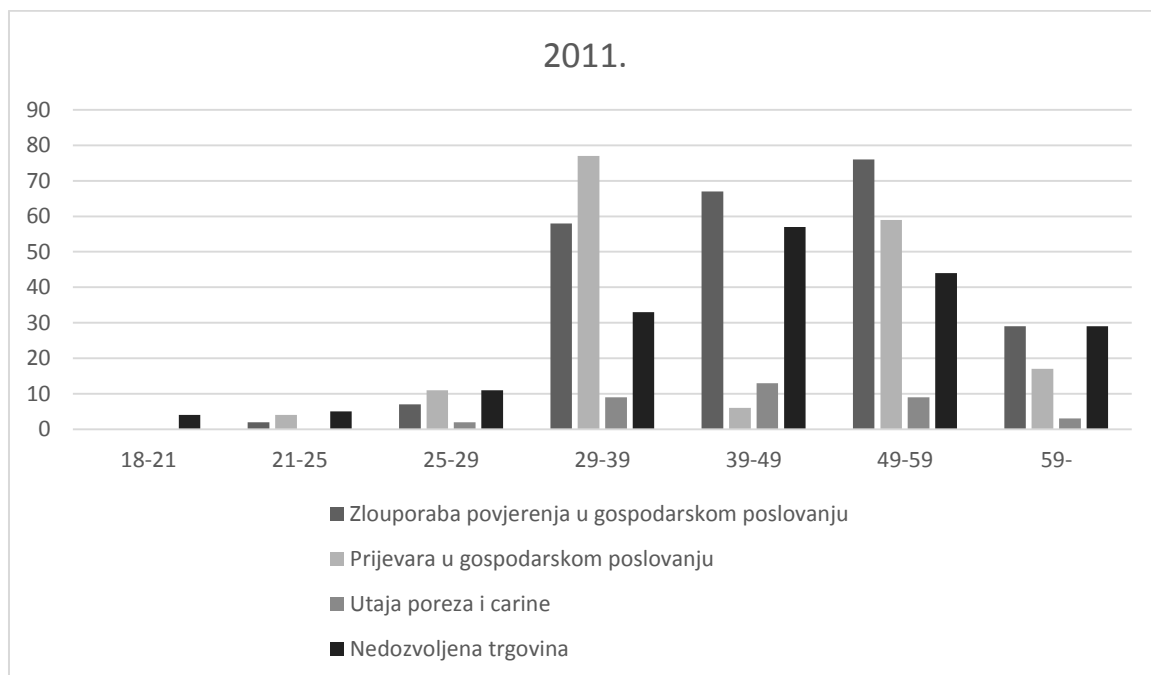
Dodatak 1.

Tablica 19

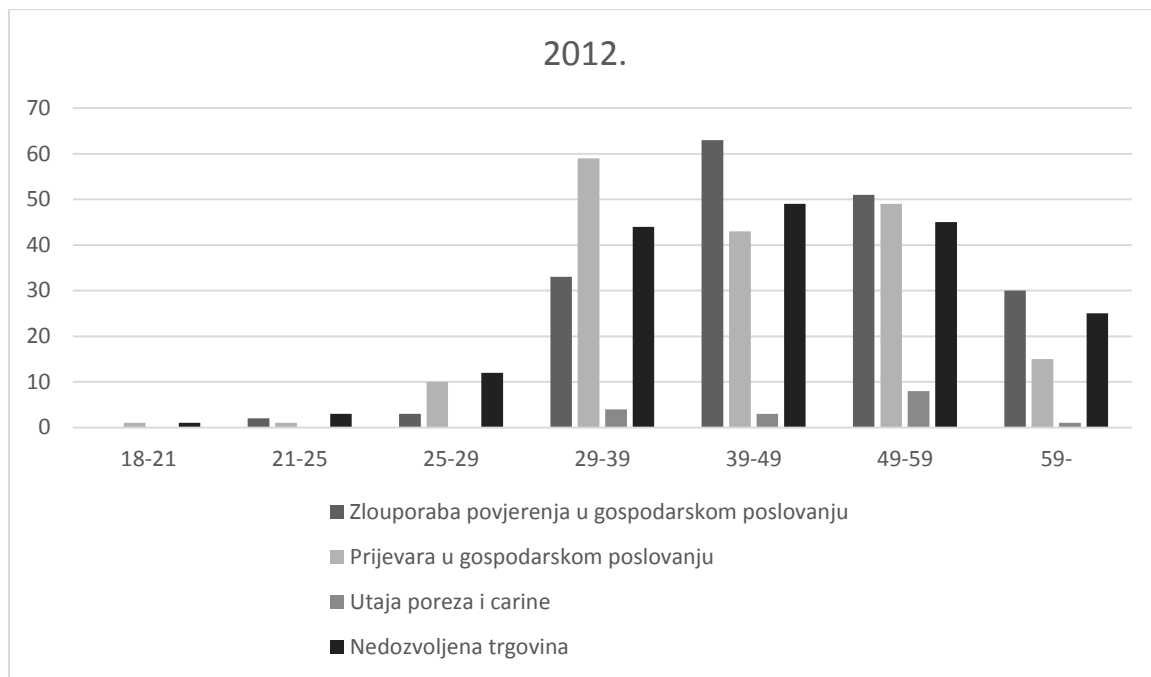
Izvor: Pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada 2010 – 2017 >
<https://mup.hr/ministarstvo/dokumenti/statistika> - pristupljeno 26. kolovoza 2018..

Tablica 6

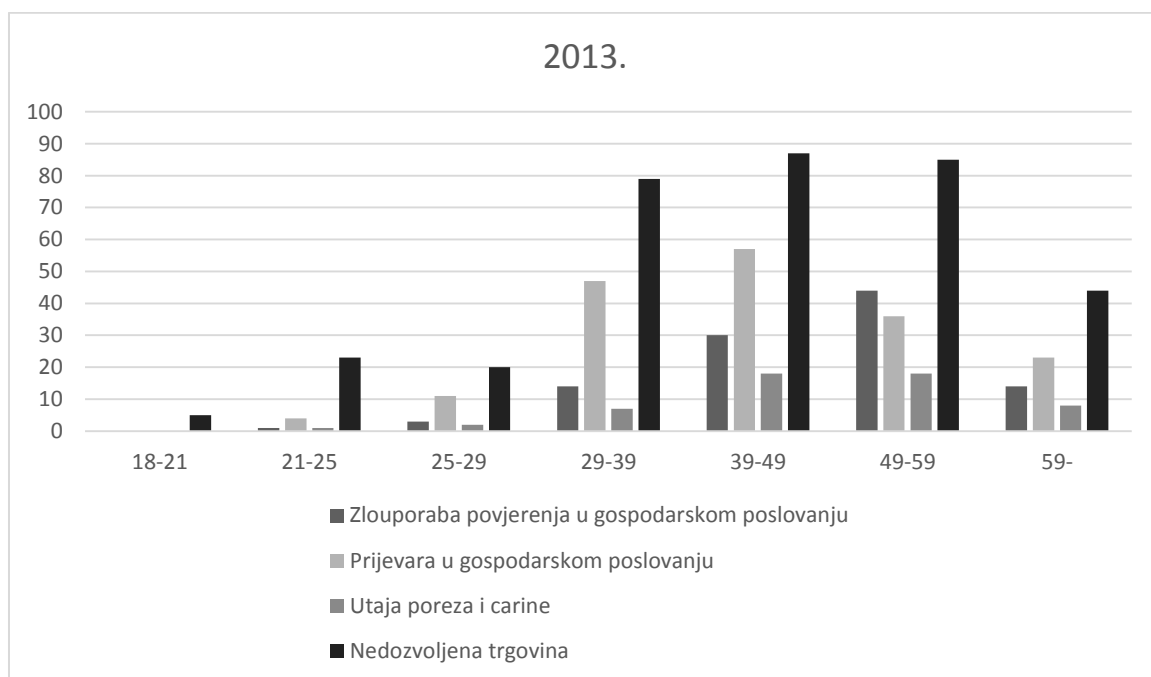
Izvor: Pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada 2010 – 2017 >
<https://mup.hr/ministarstvo/dokumenti/statistika> - pristupljeno 26. kolovoza 2018..

Tablica 21

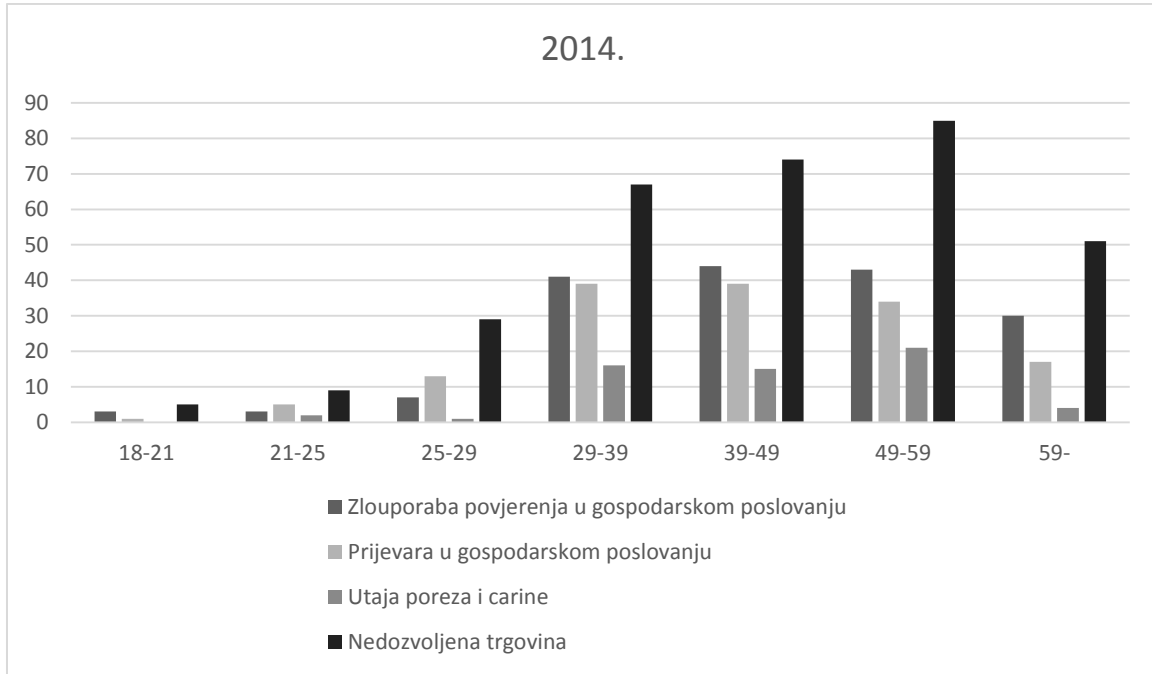
Izvor: Pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada 2010 – 2017 >
<https://mup.hr/ministarstvo/dokumenti/statistika> - pristupljeno 26. kolovoza 2018..

Tablica 22

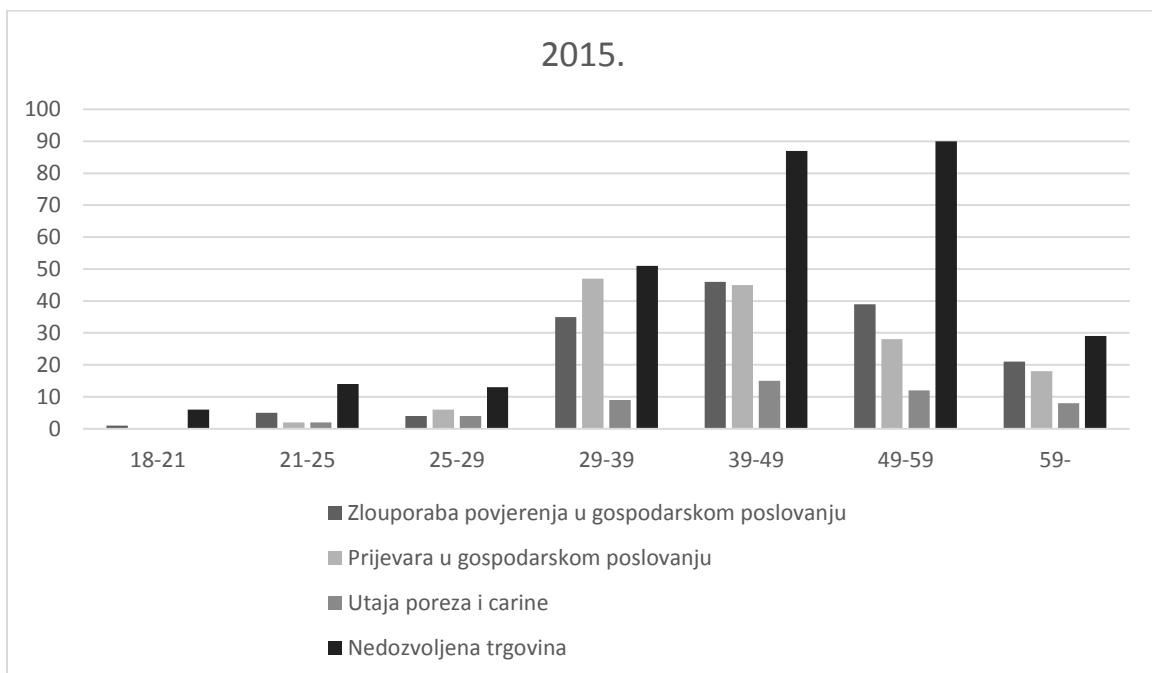
Izvor: Pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada 2010 – 2017 >
<https://mup.hr/ministarstvo/dokumenti/statistika> - pristupljeno 26. kolovoza 2018..

Tablica 73

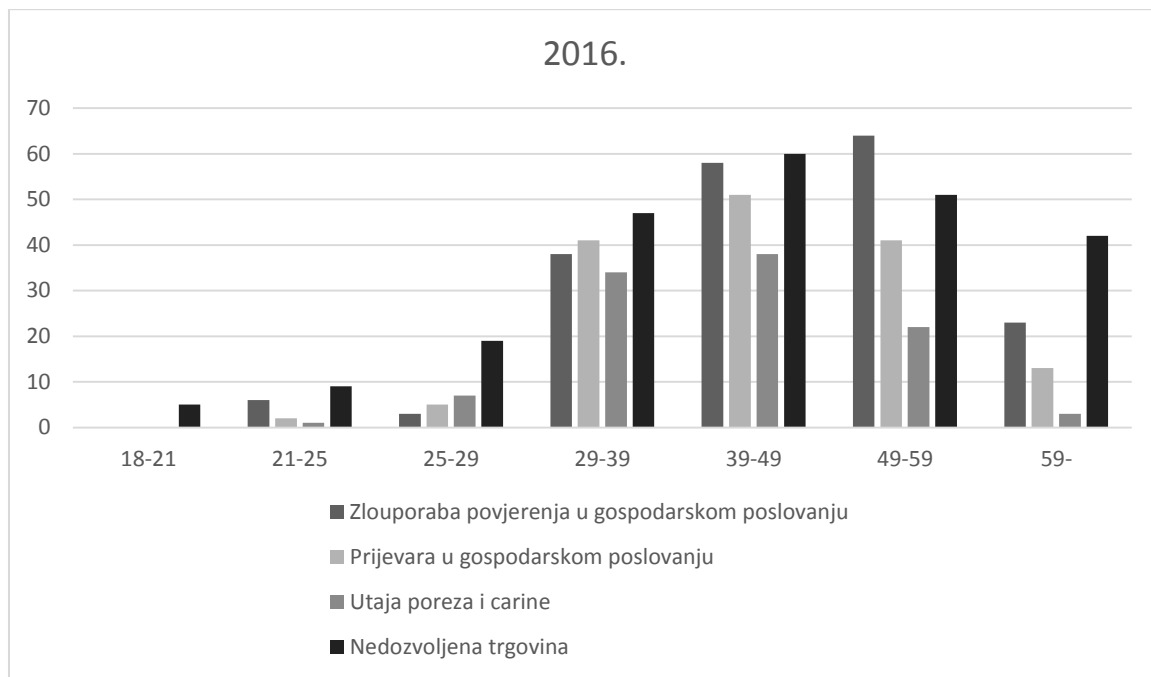
Izvor: Pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada 2010 – 2017 >
<https://mup.hr/ministarstvo/dokumenti/statistika> - pristupljeno 26. kolovoza 2018..

Tablica 24

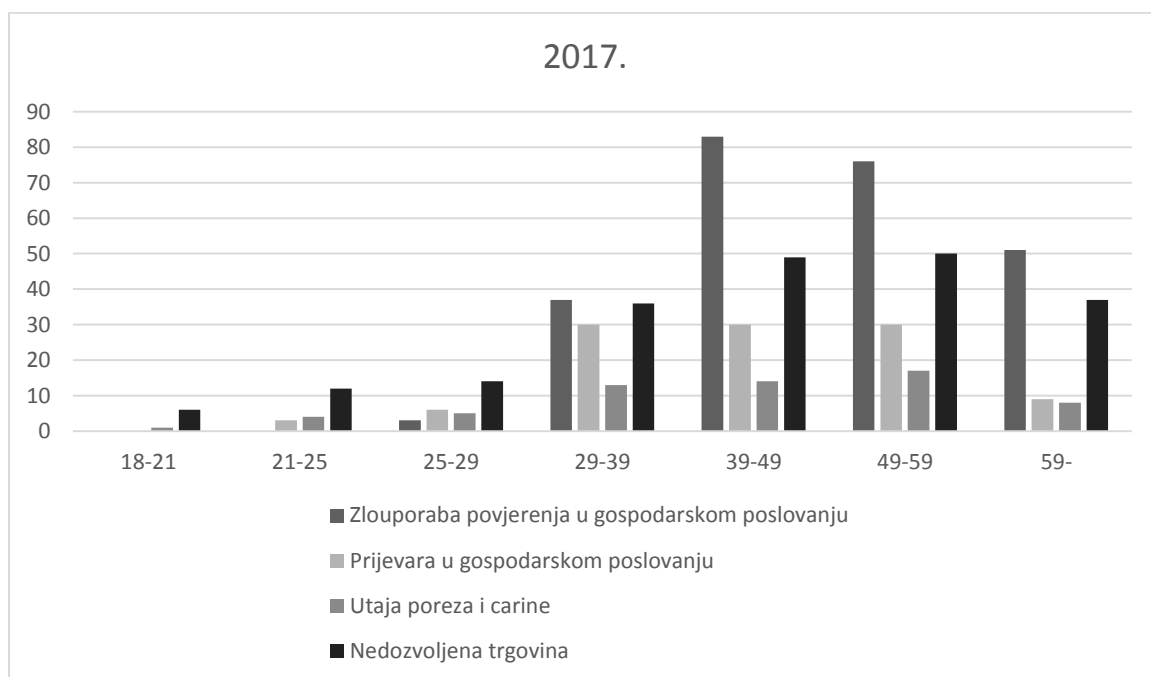
Izvor: Pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada 2010 – 2017 >
<https://mup.hr/ministarstvo/dokumenti/statistika> - pristupljeno 26. kolovoza 2018..

Tablica 25

Izvor: Pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada 2010 – 2017 >
<https://mup.hr/ministarstvo/dokumenti/statistika> - pristupljeno 26. kolovoza 2018..

Tablica 26

Izvor: Pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada 2010 – 2017 >
<https://mup.hr/ministarstvo/dokumenti/statistika> - pristupljeno 26. kolovoza 2018.

LITERATURA:

Bedi, D. (2013). Analiza suzbijanja gospodarskih prijevara u Republici Hrvatskoj. Policijska i sigurnost, 3(22). 412 – 431.

Blumstein A., Cohen J., Hsieh P. (1982): The duration of adult criminal careers: final report. United States Department of Justice. Washington, D.C.

Blumstein A., Cohen J., Roth A.J., Visher A.C. (1986): Criminal Careers and „Career Criminals“ vol 1. National Academy Press. Washington, D.C.

Cvetković, D. M., Jovanović, Z. Ž. i Bešić, D. R. (2016). Privredni kriminalitet u Republici Srbiji u periodu od 2006. do 2015. godine. Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, 50(2). 569 – 584.

Doležal, D. (2009). Kriminalna karijera. Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol 30, br.2. 1082-1107.

Državni zavod za statistiku (2009): Punoljetni počinitelji kaznenih djela prijave, optužbe i osude. Statistička izvješća.1421. Zagreb

Državni zavod za statistiku (2010): Punoljetni počinitelji kaznenih djela prijave, optužbe i osude. Statistička izvješća.1451. Zagreb

Državni zavod za statistiku (2011): Punoljetni počinitelji kaznenih djela prijave, optužbe i osude. Statistička izvješća.1478. Zagreb

Državni zavod za statistiku (2012): Punoljetni počinitelji kaznenih djela prijave, optužbe i osude. Statistička izvješća.1504. Zagreb

Državni zavod za statistiku (2013): Punoljetni počinitelji kaznenih djela prijave, optužbe i osude. Statistička izvješća.1528. Zagreb

Državni zavod za statistiku (2014): Punoljetni počinitelji kaznenih djela prijave, optužbe i osude. Statistička izvješća.1551. Zagreb

Državni zavod za statistiku (2015): Punoljetni počinitelji kaznenih djela prijave, optužbe i osude. Statistička izvješća.1576. Zagreb

Državni zavod za statistiku (2016): Punoljetni počinitelji kaznenih djela prijave, optužbe i osude. Statistička izvješća.1605. Zagreb

Državni zavod za statistiku (2017): Punoljetni počinitelji kaznenih djela prijave, optužbe i osude. Statistička izvješća.1627.Zagreb

Državno odvjetništvo Republike Hrvatske (2018): Izvješće državnog odvjetništva Republike Hrvatske za 2017. godinu. A-643/17. Zagreb.

Farrington D.P. (1992): Criminal career research in the United Kingdom. *The British Journal of Criminology*, Volume 32, Issue 4. 521-536.

Friedrichs, D.O. (2007): *Trusted criminals: White collar crime in contemporary society*. Thomson Wadsworth.

Gottschalk, P., Gunnesdal L. (2018): White-Collar Crime in the Shadow Economy: White-Collar Crime Research. 1-14. > https://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-3-319-75292-1_1 – Pristupljeno 06. kolovoza 2018.

Horvatić Ž., Cvitanović L., Novoselec P. (2002.): *Rječnik kaznenog prava*. Masmedia. Zagreb.

Kazneni zakon, Narodne novine, br. NN 110/1997.

Kazneni zakon, Narodne novine br. NN 125/11., 144/12., 56/15., 61/15., 101/17

Kovčo Vukadin, I. (2007): Gospodarski kriminalitet – kriminološka obilježja. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol 14, br.2. 435-493.

Kyvsgaard, B. (2004) *The ciminal career: The Danish Longitudinal Study*. Caambridge University Press. UK

Mallillin Abigail Z. C. (2006): *The criminal career profile: a measure of criminal careers*. University of Saskatchewan: Head of the Department of Psychology. Saskatoon

Novoselec, P., Roksandić Vidlička, S. (2010): Gospodarska kaznena djela u novom Kaznenom zakonu. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol 17, br.2. 699-728.

Orlović, Ante (2013): *Gospodarski kriminalitet u Republici Hrvatskoj*. Redak. Split.

Orlović, A., Romac Umljenović, I., Harambašić, S. (2015): Kaznena djela protiv gospodarstva-terminološko-normativni paradoks u kaznenom zakonu Republike Hrvatske. Zbornik radova 4. Međunarodne znanstveno-stručne konferencije „Istraživački dani Visoke policijske škole u Zagrebu“ .MUP RH, Policijska akademija. 833-856,

Orlović, A., Pajčić, M. (2007): Policijski izvidi kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta«. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol.14, br.2. 695-738.

Orlović, A. (2009): *Gospodarski kriminaliteta u Kaznenom zakonu – modus operandi (ekonomski aspekt)*. *Policija i sigurnost*, godina 18. br.1. 1-25.

Piquero A.R., Farrington D.P., Blumstein A. (2003): *The criminal career paradigm*. The University of Chicago.

Pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada za 2009. godinu (2010).
Ministarstvo unutarnjih poslova. URBROJ: 511-01-142-10-0101 -1.Zagreb.

Pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada za 2010. godinu (2011).
Ministarstvo unutarnjih poslova. URBROJ: 511-01-142-11-1001-1.Zagreb.

Pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada za 2011. godinu (2012).
Ministarstvo unutarnjih poslova. Zagreb.

Pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada za 2012. godinu (2013).
Ministarstvo unutarnjih poslova. URBROJ: 511-01-142-13-1001-1.Zagreb.

Pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada za 2013. godinu (2014).
Ministarstvo unutarnjih poslova. URBROJ: 511-01-142-14-1001-1.Zagreb.

Pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada za 2015. godinu (2016).
Ministarstvo unutarnjih poslova. URBROJ: 511-01-142-1002-1/16.Zagreb.

Pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada za 2016. godinu (2017).
Ministarstvo unutarnjih poslova. URBROJ: 511-01-142-17-1Zagreb.

Pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada za 2017. godinu (2018).
Ministarstvo unutarnjih poslova. URBROJ: 511-01-142-18-1.Zagreb.

Singer, M., Kovčo Vukadin, I., Cajner Mraović, I. (2002): Kriminologija. Globus. Zagreb.

Šuperina, M. (2009). Prikaz knjige: D. Novosel, D. Rogić-Hadžalić Pokazatelji gospodarskog kriminaliteta 1998.-2006. Policija i sigurnost, 1(18). 140 – 149.

Wong C K. (2005) From White-Collar Crime to Organizational Crime: An Intellectual History. Murdoch University Electronic Journal of Law, <http://classic.austlii.edu.au/au/journals/MurUEJL/2005/14.html#3>–Pristupljeno 25. srpnja 2018.